



ONDERZOEKS- EN
ADVIESBUREAU

Someren Plangebied Slievense Loop

Archeologisch bureauonderzoek

BAAC Rapport V-19.0336

december 2019

Auteur:

C.C. Kalisvaart



Status:

concept



Colofon

ISSN: 1873-9350
Auteur(s): dhr. C.C. Kalisvaart
Cartografie: dhr. C.C. Kalisvaart & dhr. J. van Gestel
Redactie: dhr. J.F. van der Weerden
Copyright: BAAC te 's-Hertogenbosch

Redactie senior archeoloog : drs. J.F. van der Weerden  02-12-2019
Accordering senior prospector: C.C. Kalisvaart, MSc.  02-12-2019

© BAAC, 's-Hertogenbosch (2019)
BAAC aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

BAAC
Onderzoeks- en adviesbureau voor Bouwhistorie, Archeologie, Architectuur- en Cultuurhistorie

Graaf van Solmsweg 103
5222 BS 's-Hertogenbosch
Tel.: (073) 61 36 219
E-mail: denbosch@baac.nl

Postbus 2015
7420 AA Deventer

Inhoud

Samenvatting	5
1 Inleiding	9
1.1 Onderzoekskader	9
1.2 Ligging van het gebied	9
1.3 Administratieve gegevens	12
2 Bureauonderzoek	13
2.1 Werkwijze	13
2.2 Landschappelijke ontwikkeling	13
2.2.1 Algemeen	13
2.2.2 Specifiek	16
2.3 Bewoningsgeschiedenis	28
2.3.1 Inleiding	28
2.3.2 Historie	29
2.3.3 Archeologie	38
3 Archeologische verwachting	45
4 Conclusie en aanbevelingen	49
5 Geraadpleegde bronnen	53
Bijlagen	57
Bijlage 1	Geologische en archeologische tijdvakken
Bijlage 2	19 ^e -eeuwse kadastrale kaart
Bijlage 3	Uitsnede op de geactualiseerde archeologiekkaart Someren
Bijlage 4	Specifieke archeologische verwachting



Samenvatting

In opdracht van Waterschap Aa en Maas heeft het onderzoeks- en adviesbureau BAAC een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor het plangebied Slievense Loop te Someren.

Uit het bureauonderzoek blijkt dat het plangebied deel uitmaakt van een overwegend relatief laag gelegen dekzand- of beekdalgebied ingebed tussen twee noord-zuid georiënteerde dekzandruggen. Binnen dit lager gelegen deel van het pleistocene landschap maken het centrale en noordelijke deel van het plangebied grotendeels deel uit van het beekdal van de Slievense Loop en de Kleine Aa. Nabij de Vlerkenseweg komt een (dek- of stuif)zandopduiking voor, die beide beekdalen van elkaar scheidt.

Het zuidelijke deel van het plangebied, grofweg beginnende vanaf 100 m noordelijk van de Houtbroekdijk, ligt op een dekzandvlakte. De dekzandvlakte bevat nagenoeg geen verval en ligt hoger dan het noordelijk gelegen beekdal van de Slievense Loop. De Slievense Loop lijkt op circa 100 m ten noorden van de Houtbroekdijk te ontspringen. Het bovenstroomse deel van de huidige Slievense Loop is dan ook vermoedelijk door de mens aangelegd óf fungeerde hooguit als een lokaal afwateringsbeekje met een lage afvoercapaciteit. In de hoger gelegen dekzandvlakte in het zuidelijke deel van het plangebied zijn archeologische vondsten vanaf de ijzertijd tot en met de volle middeleeuwen en mogelijke sporen van een laatmiddeleeuws kasteelterrein aangetroffen. Binnen de contouren van het beekdal van de Slievense Loop zijn voornamelijk geen archeologische resten bekend.

Het uiterst zuidoostelijke deel van het plangebied lijkt, evenals een smalle zone in de centrale verbreding van het plangebied, op een hogere dekzandrug of dekzandwieling te liggen. Deze hoger gelegen delen in het landschap waren uitermate geschikte vestigingslocaties voor sedentair levende boeren vanaf het neolithicum vanwege de hoge en droge ligging. Dit komt tot uiting door het aantreffen van nederzettingen en resten van een grafveld uit de ijzertijd tot en met de volle middeleeuwen op deze hoger gelegen zandgronden. De historische kernen/buurtschappen in de omgeving van het plangebied liggen alle op dergelijke dekzandruggen.

Op basis van de landschappelijke ligging en de verwachte bodemopbouw binnen het plangebied wordt aan de hogere delen van het plangebied met oude bouwlanden een hoge verwachting voor archeologische resten (nederzettingen, graven e.d.) uit het neolithicum tot en met de volle middeleeuwen toegekend. Specifiek worden op basis van de omringende archeologische gegevens vooral resten vanaf de ijzertijd verwacht. Voor ondiep reikende vuursteenvindplaatsen uit de steentijd geldt, vanwege de verwachte aftopping van de bodem als gevolg van verploeging e.d., een lage verwachting.

De middelhoog gelegen gebied binnen het plangebied hebben een middelhoge verwachting op het aantreffen van jagers/verzamelaars uit de steentijd, alsmede een middelhoge verwachting op nederzettingsterreinen toebedeeld gekregen. Deze verwachting geldt voor de zones waar laarpodzolgronden, gooreerdgronden en/of vlakvaaggronden worden verwacht op de bodemkaart.

Aanwijzingen voor (tijdelijke) kampjes uit de steentijd in en rondom het plangebied zijn vooralsnog niet bekend. Wel zijn dergelijke resten aangetroffen langs het beekdal van de Kleine Aa westelijk van het plangebied. Van steentijdvindplaatsen is bekend dat deze voornamelijk voorkomen op (de flanken van de) hogere dekzandopduikingen of –kopjes rondom een ven of beekdal. Ter plekke van de zone met vlakvaaggronden dient rekening te worden gehouden met meerdere archeologische niveaus.

Voor de lager gelegen beekdalgebieden en voor het gegraven deel van de Slievense Loop geldt een lage archeologische verwachting op het aantreffen van archeologische nederzittingsresten uit alle perioden. De natuurlijke beekdalzones met beekerdgronden of meerveengronden waren te nat voor bewoning. Hier zouden in theorie archeologische resten gerelateerd aan natte context kunnen voorkomen, zoals afvaldumps, rituele depositie, beschoeiing, resten gerelateerd aan visserij, infrastructuur e.d. Rituele deposities worden met name nabij het confluëntiepunt tussen beide beekdalen verwacht nabij de tussengelegen zandopduiking. Eventuele voordes of brugresten worden verwacht ter hoogte van de kruisingen met oude wegen zoals die met de oude weg van Someren naar Lierop en die met de Klotterstraat, de huidige Houtbroekdijk. Ook wordt er een grachtvulling of aanvoergreppel van water vanaf de beekloop van de Slievense Loop naar de omgrachting van een mogelijke motte verwacht. Het gegraven deel van de Slievense Loop is voor meer dan 1 m –mv afgegraven. Hier worden geen archeologische resten meer verwacht.

In het centraal verbrede deel van het plangebied komt nog een oorspronkelijk productiebos of rabattenperceel voor dat dateert uit het einde van de 18e eeuw. Dit perceel lijkt als enige tijdens de ruilverkaveling in de jaren '50/'60 van de vorige eeuw niet te zijn veranderd. Geadviseerd wordt dit gedeelte van het plangebied vanwege de cultuurhistorische waarde in z'n huidige staat te behouden.

Rondom de Houtbroekdijk komt historische bebouwing en iets ten noorden hiervan een cluster boerderijen voor (met mogelijke voorlopers van de laatmiddeleeuwse hoeve Lijndauwen), waarbij de kans bestaat dat een gedeelte van deze historische bebouwing of bijgebouwen binnen het plangebied valt. Voor de zone rondom de Houtbroekdijk geldt een hoge archeologische verwachting op het aantreffen van archeologische resten van boerenerven uit de late middeleeuwen en de nieuwe tijd. Een gedeelte van deze zone is reeds archeologisch onderzocht en heeft een lage archeologische verwachting voor alle perioden toebedeeld gekregen. Ook komen er rondom de Houtbroekdijk op grote schaal afgravingen voor, waardoor slechts kleine stukken nog intacte archeologische resten kunnen herbergen. Voor deze afgegraven delen geldt een lage archeologische verwachting. Het uiterst zuidoostelijke deel van het plangebied grenst aan de historische kern van de buurtschap Spielhevel. Ook hier geldt een hoge archeologische verwachting op resten behorende tot boerenerven vanaf de late middeleeuwen.

De op de hoogtekaart zichtbare afgegraven gebieden hebben alle een lage archeologische verwachting toebedeeld gekregen.

Op basis van het bureauonderzoek is aan het grootste deel van het plangebied een lage archeologische verwachting toegekend. Voor deze gebieden is geen vervolgonderzoek aanbevolen. Voor de gebieden met een middelhoge archeologische verwachting op het aantreffen van archeologische resten wordt, gezien het feit dat in deze gebieden een brede verwachting geldt op zowel steentijdvindplaatsen als nederzettingen, geadviseerd om een verkennend en

eventueel aansluitend karterend booronderzoek uit te laten voeren indien de werkzaamheden dieper reiken dan 40 cm –mv. Voor de gebieden met een hoge verwachting op het aantreffen van nederzettingsresten vanaf het neolithicum tot en met de volle middeleeuwen wordt geadviseerd een karterend en eventueel aansluitend waarderend proefsleuvenonderzoek uit te laten voeren indien de bodem dieper dan 50 cm –mv verstoord gaat worden. Ter plekke van de historische boerenerven, kruisingen met historische wegen en met de omgrachting van een mogelijke motte wordt geadviseerd bodemingrepen die dieper reiken dan 40 cm –mv te vermijden. Indien dit niet mogelijk is wordt geadviseerd om, gezien de beperkte omvang van de ingrepen en de beperkende omstandigheden (watervoerende laagte), een begeleiding van de graafwerkzaamheden uit te voeren. Ter plekke van de omgrachting van de mogelijke motte dient dit gravend onderzoek voorafgegaan te worden door de uitvoering van een verkennend booronderzoek. Dit booronderzoek heeft als doel vast te stellen of er daadwerkelijk sprake is van een (laatmiddeleeuwse) grachtvulling.

Voorafgaand aan het gravend onderzoek dient een PVE te worden opgesteld.

Voorafgaand aan het vervolgonderzoek door middel van boringen dient een PVA te worden opgesteld.



1 Inleiding

1.1 Onderzoekskader

In opdracht van Waterschap Aa en Maas heeft het onderzoeks- en adviesbureau BAAC een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor het plangebied Slievense Loop te Someren. Aanleiding voor het onderzoek is het plan de Slievense Loop aan weerszijden met circa 1 m te verbreden en op enkele plaatsen waterberging te creëren (procedure melding ontgroning en omgevingsvergunning). De maximale ontgravingsdiepte zal 1,5 m –mv bedragen.¹ Volgens het archeologisch beleid (zie paragraaf 2.3.3)² dient in delen van het plangebied bij bodemverstoringen van meer dan 40 cm –mv en groter dan 250 m² een archeologisch onderzoek aangetoond te worden dat er geen archeologische waarden verstoord worden met de geplande bodemingrepen.

Het doel van een bureauonderzoek is het verwerven van informatie over bekende of verwachte archeologische waarden binnen een omschreven gebied aan de hand van bestaande bronnen. Met behulp van de verworven informatie wordt een specifiek archeologisch verwachtingsmodel opgesteld.

Tijdens het onderzoek dienen de volgende onderzoeksvragen uit het onderzoeksvoorstel³ te worden beantwoord:

- Zijn binnen het plangebied bekende archeologische waarden aanwezig? Zo ja, zijn er gegevens bekend over de omvang, ligging, aard en datering hiervan?
- Wat is de verwachte bodemopbouw in het gebied en zijn er gegevens bekend over bodemverstoringen in het verleden binnen het plangebied?
- Wat is de specifieke archeologische verwachting voor het gebied?
- In hoeverre worden archeologische resten bedreigd en is vervolgonderzoek nodig en zo ja, in welke vorm?

Het onderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie versie 4.1⁴.

1.2 Ligging van het gebied

Het plangebied wordt gevormd door de Slievense Loop, een sloot die zich tussen het noordwestelijke deel van de bebouwde van Someren in het zuiden en de Kleine Aa in het noorden bevindt (fig. 1.1). De Slievense Loop ligt voornamelijk in agrarisch georiënteerd gebied (fig. 1.2). De loopt kruist van zuid naar noord de Provinciale Weg van Asten naar Heeze, de Houtbroekdijk en de Vlerkensweg.

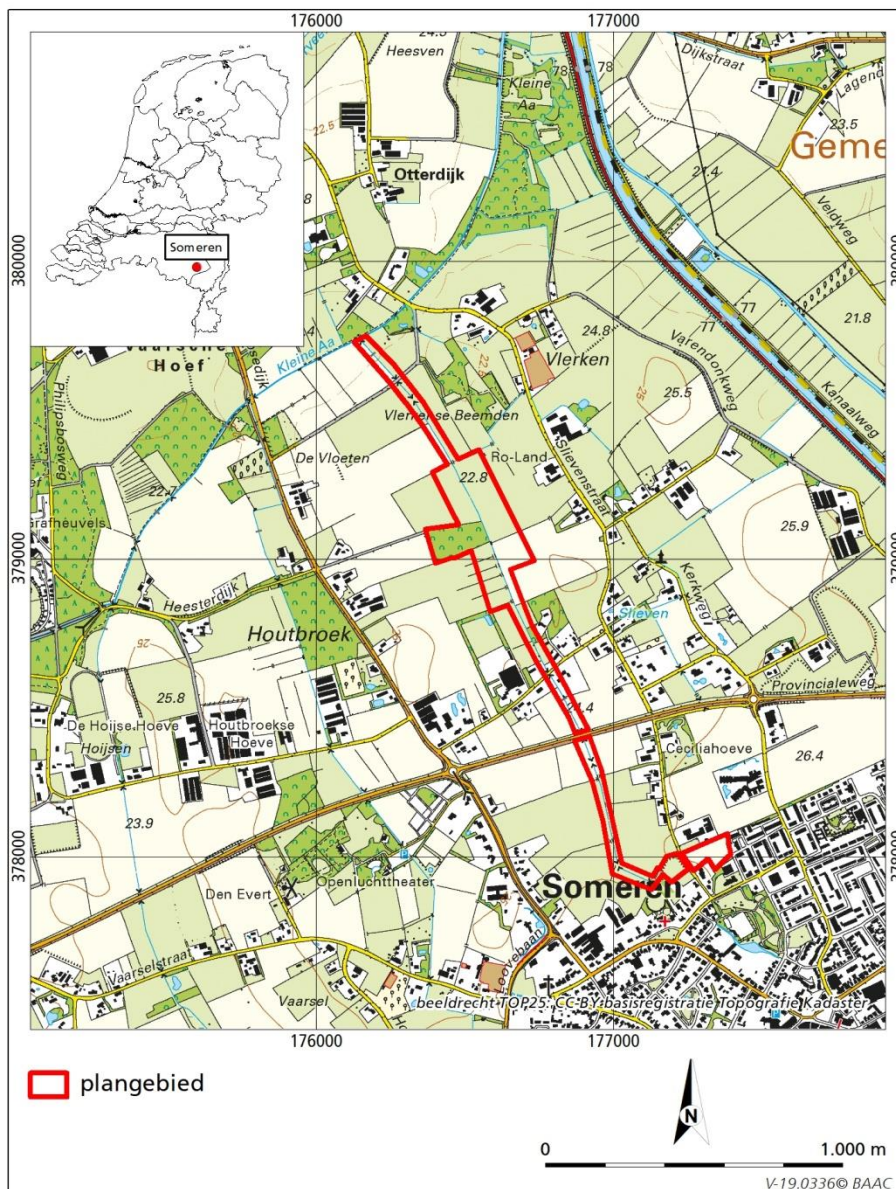
¹ Mondelinge mededeling dhr. P. Rutten (Waterschap Aa en Maas) 6 november 2019.

² Naar Berkvens 2015.

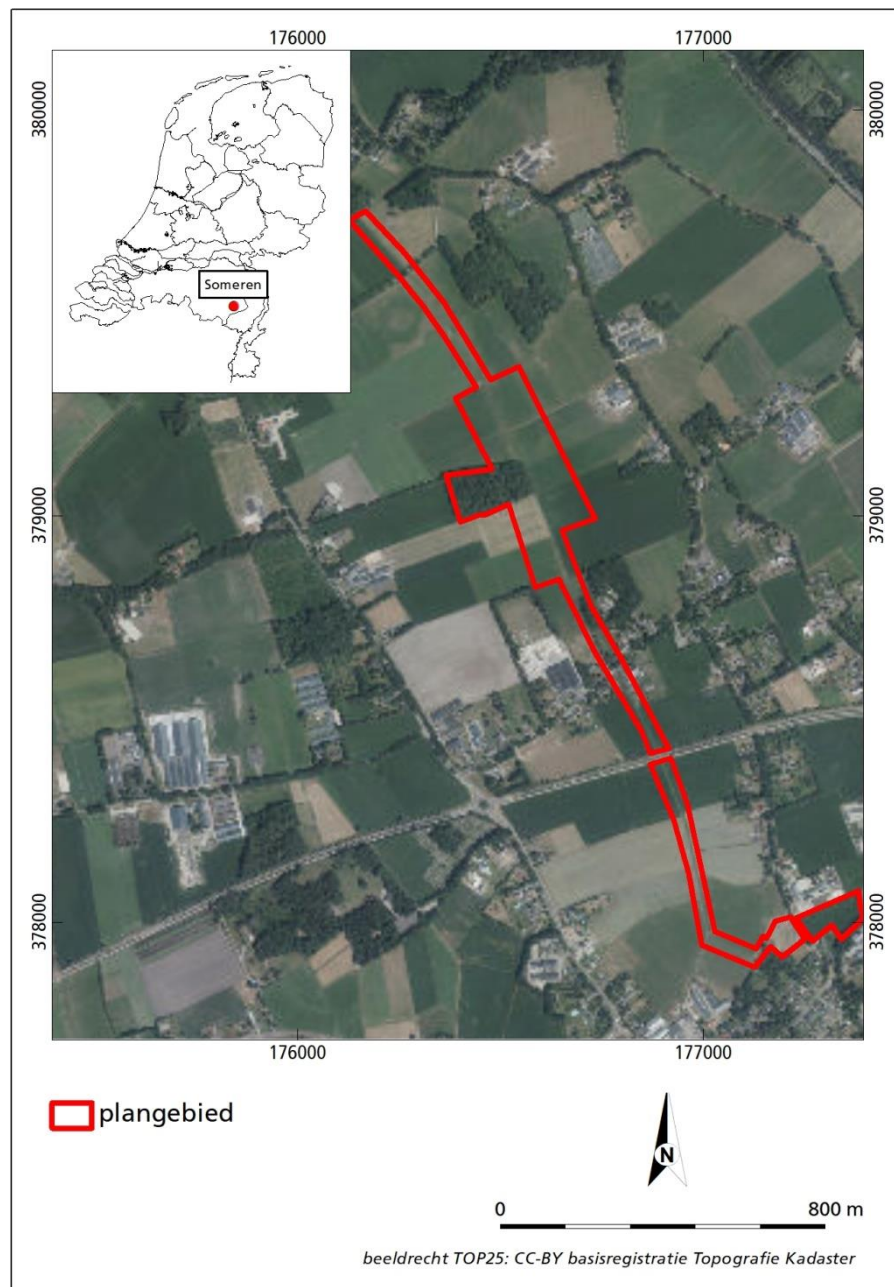
³ Merlidis 2018.

⁴ CCvD 2018.

Langs de Houtbroekdijk komt bebouwing voor binnen het plangebied. Aansluitend op het zuidelijke deel van de Slievense Loop maken in de zuidoostelijke hoek van het plangebied twee percelen rondom de Slievenstraat eveneens onderdeel uit van het plangebied. Hier is het Waterschap voornemens twee percelen af te graven ten behoeve van waterbuffering. Het perceel westelijk van de Slievenstraat is momenteel grotendeels braakliggend en staat op de topografische kaart (fig. 1.1) aangegeven met een steilrand. Het perceel grenst aan de west- en noordzijde aan grasland, aan de zuidzijde door een plantsoen met enkele bomen en aan de oostzijde door de Slievenstraat. Het perceel oostelijk van de Slievenstraat bestaat uit akkerland en grenst aan de zuid- en oostzijde aan de bebouwde kom van Someren. Ten noorden van het perceel grenst het perceel aan het Veterinair Centrum Someren Dierenartsen. De lengte van het tracé bedraagt circa 2,43 km en het totale oppervlak bedraagt 18,3 ha.



Figuur 1.1 Ligging van het plangebied.



Figuur 1.2 Luchtfoto uit 2018 van het plangebied en omgeving (bron: ArcGISonline 2019).

1.3 Administratieve gegevens

Provincie:	Noord-Brabant
Gemeente:	Someren
Plaats:	Someren
Toponiem:	Slievense Loop
Datum gunning:	12 december 2018
Datum rapportage:	2 december 2019
BAAC-projectnummer:	V-19.0336
Coördinaten:	176.152 / 379.737 (Noord) 177.142 / 377.914 (Zuid) 177.388 / 378.046 (Zuidoost)
Kaartblad:	51H
Lengte tracé:	2,43 km
Oppervlak plangebied:	18,3 ha
Complextype:	Divers (nederzettingen, graven, natte context gerelateerde archeologie e.d.)
Datering:	Steentijd-nieuwe tijd
Archis-zaakidentificatienr.:	4748694100
AMK-terrein:	N.v.t.
Type onderzoek:	Archeologisch bureauonderzoek
Opdrachtgever:	Waterschap Aa en Maas Contactpersoon: dhr. P. Rutten email: prutten@aaenmaas.nl
Bevoegde overheid:	Gemeente Someren
Beheer documentatie:	Dans Easy, Archis 3 en archief BAAC.
Uitvoerder:	BAAC, vestiging 's-Hertogenbosch Graaf van Solmsweg 103 5222 BS 's-Hertogenbosch tel. 073-6136219
Projectleider:	dhr. C.C. Kalisvaart, MSc. email: c.kalisvaart@baac.nl



2 Bureauonderzoek

2.1 Werkwijze

Tijdens het bureauonderzoek is aan de hand van bestaande bronnen een archeologische verwachting voor het plangebied opgesteld. Bij de inventarisatie van de archeologische waarden is gebruik gemaakt van gegevens van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE, via Archis 3) en de gemeentelijke archeologische verwachtingskaart.⁵

Met name voor de recentere archeologische periodes zijn diverse historische bronnen geraadpleegd. Tevens is aanvullende historische/archeologische informatie opgevraagd bij de heemkundekring "De Vonder".⁶ Er is gebruik gemaakt van oude kadastrale en topografische kaarten, alsmede literatuur over de lokale (ontstaans)geschiedenis. Literatuur en kaarten over de geologie, geomorfologie, de bodemopbouw en het hoogteverloop van het onderzoeksgebied is eveneens bestudeerd om op basis van locatiekeuzetheorieën een uitspraak te doen over de kans op aanwezigheid van archeologische resten.

In navolgende paragrafen worden de resultaten van het bureauonderzoek beschreven. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een synthese in de vorm van een specifieke archeologische verwachting. Een opsomming van de geraadpleegde literatuur en gebruikte kaarten is terug te vinden in de literatuurlijst. Voor een tabel met een overzicht van geologische en archeologische tijdvakken wordt verwezen naar bijlage 1.

2.2 Landschappelijke ontwikkeling

2.2.1 Algemeen

Het plangebied ligt in het Zuid-Nederlandse pleistocene zandlandschap in het oostelijke deel van de Roerdalslenk.⁷ De Roerdalslenk, ook wel Centrale Slenk genoemd, is een tektonisch dalingsgebied dat door breuken, de Feldbiss / Breuk van Vessem in het westen en de Peelrandbreuk in het oosten, wordt begrensd. De Peelhorst, het tektonische opheffingsgebied (horst) ten noordoosten van de Roerdalslenk, bevindt zich op circa 6 km ten oosten van het plangebied.

De Centrale Slenk wordt gekenmerkt door het voorkomen van dikke pakketten eolische op fluviatiele afzettingen uit het Pleistoceen. Aan het maaiveld komt een circa 20 m dik pakket afzettingen voor behorende tot de Formatie van Bortel⁸, Laagpakketten van Wierden en Singraven (dekzand, code Bx5; dekzand op fluvioperiglaciale afzettingen, code Bx6 en veen, code Bx3; fig. 2.1) voor.⁹

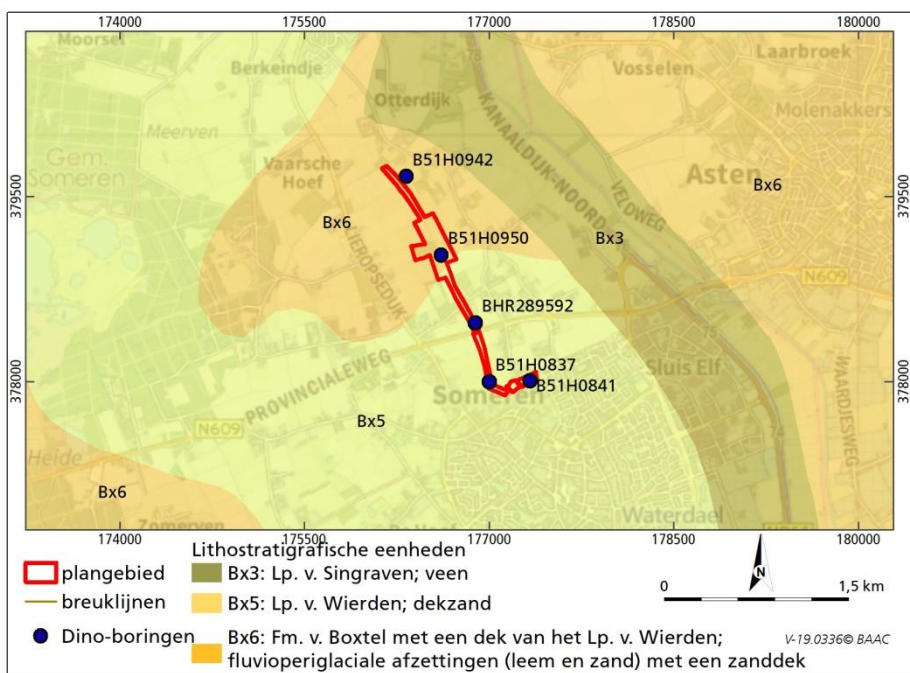
⁵ Berkvens 2015.

⁶ Emailcontact secretaris van de Heemkundekring "Den Vonder", d.d. 06-11-2019.

⁷ Berendsen 2008a.

⁸ Verticale doorsnede DGM v2.2, Dinoloket; TNO-NITG *et al.* 2019.

⁹ TNO Bouw en Ondergrond 2010.



Figuur 2.1 Uitsnede van de geologische overzichtskaart van Nederland (bron: TNO Bouw en Ondergrond 2010) met daarop geprojecteerd vijf bestudeerde geologische of bodemkundige boringen uit het Dino-loket (TNO-NITG *et al.* 2019).

In het Vroeg-Pleistoceen en het begin van het Midden-Pleistoceen raakte de Roerdalslenk gevuld met overwegend grove zanden en grind (Formatie van Sterksel) aangevoerd door de Rijn en Maas. Door de tektonische opheffing en kanteling van de Peelhorst werden de grote rivieren in het Cromerien gedwongen hun loop naar het oosten te verplaatsen en kwam een einde aan de fluviatiele sedimentatie in de slenk.

Gedurende de ijstijden (glacialen) van het Midden- en Laat-Pleistoceen (Elsterien, Saalien en Weichselien) werd het gebied geleidelijk bedekt met afzettingen van meer lokale oorsprong (Formatie van Boxtel¹⁰). Deze afzettingen kunnen globaal worden onderverdeeld in Brabants leem, fluvioperiglaciale afzettingen (smeltwaterafzettingen) en eolische afzettingen (dekzand).

Brabants leem is in perioden met permafrost¹¹ ontstaan uit door de wind aangevoerd materiaal waaruit door dooiwaterstroompjes de fijne deeltjes werden uitgewassen. Deze werden vervolgens afgezet in ondiepe vochtige depressies (dooimeren).

Fluvioperiglaciale afzettingen ontstonden wanneer veel smeltwater vrijkwam tijdens de zomermaanden van de ijstijden. Dit water werd afgevoerd door een systeem van verwilderde geulen en beken, waarbij materiaal van het hoger gelegen Kempisch Hoog en Peelhorst naar de lager gelegen Centrale Slenk werd verplaatst. De fluvioperiglaciale afzettingen bestaan hoofdzakelijk uit min of meer gelaagde, slecht tot matig goed gesorteerde, silthoudende zanden, met afwisselend enkele leemlagen en/of plant- en houtresten.

¹⁰ De Mulder *et al.* 2003.

¹¹ Bodem die tot op grote diepte permanent bevroren is.

Door het ontbreken van vegetatie werd in de droge en zeer koude glacialen door de wind sediment verplaatst en elders weer afgezet. In het Pleniglaciaal (Midden-Weichselien) werd zo het Oudere dekzand als een deken over het vrijwel vegetatieloze landschap afgezet. Het Oudere dekzand is vaak horizontaal gelaagd met lemige banden. Door de aanwezigheid van een grindrijk niveau¹², de zogenaamde Laag van Beuningen ontstaan door uitblazing van fijnere delen, kan onderscheid worden gemaakt in het Ouder dekzand I en II.

In het Laat-Glaciaal (Laat-Weichselien) was de begroeiing weer wat dichter waardoor de verstuiving een meer lokaal karakter had. Het zogenaamde Jonge dekzand werd in deze periode afgezet in de vorm van langgerekte, voornamelijk zuidwest-noordoost georiënteerde ruggen. In het Jonge dekzand ontbreekt vaak gelaagdheid. Gedurende de Interstadialen¹³ zijn plaatselijk leemlagen afgezet of veenlaagjes gevormd; lokaal kon zich een bodem ontwikkelen. Zo vond gedurende het Allerød-Interstadiaal op de hogere terreindelen bodemvorming plaats, die nu nog te herkennen is als een grijswitte laag met houtskoolresten. Deze zogenaamde Laag van Usselo bevindt zich tussen het Jonger dekzand I¹⁴ en het Jonger dekzand II.¹⁵

Uit recent (archeologisch) onderzoek blijkt dat er naast de Usselo-bodem in het Zuid-Nederlandse dekzandgebied vaak nog een minder goed ontwikkelde gebleekte bodem voorkomt. Deze bodem dateert uit de eerste fase van het Jonge Dryas stadiaal. Het Jonge Dekzand II kan bij herkenning van deze slecht ontwikkelde bodem worden onderverdeeld in een fase A en een fase B. Het dekzand behorende tot de oudere fase 2A is afgezet voor 10.800 ¹⁴C yr BP¹⁶ en bestaat uit matig siltig, zeer tot matig fijn zand. Het jongere dekzand behorende tot fase 2B is afgezet na 10.800 ¹⁴C yr BP en bestaat veelal uit matig fijn tot matig grof, zwak siltig zand.¹⁷

Aan het einde van het Weichselien en in het Holoceen (vanaf ongeveer 11.650 jaar geleden) werd het klimaat een stuk milder. Door de toenemende vegetatie kwam een eind aan de natuurlijke zandverstuivingen en raakten de dekzandruggen gefixeerd. Door het toedoen van de mens, door kappen, branden en ontginnen, konden plaatselijk opnieuw verstuivingen optreden (Boxtel Formatie; Kootwijk Laagpakket¹⁸). Ook de bodemvorming, die door het mildere klimaat op grote schaal plaatsvond, is grotendeels antropogeen beïnvloed.¹⁹

De grootschalige verstuivingen door toedoen van de mens uit de middeleeuwen worden stuifzanden genoemd. Oudere, vaak kleinschaligere verstuivingen of verwaaiingen van het dekzand, die al plaatsvonden vanaf het neolithicum, worden secundair afgezette duinzanden genoemd. In deze door bebossing later gefixeerde duinzanden, kunnen vanwege de grote ouderdom en vaak hoge en drogere liggingen, evenals in het oudere dekzand, humuspodzolbodems worden aangetroffen.

Het systeem van ondiepe, verwilderde geulen en beken veranderde door het verbeterende klimaat in meanderende beken. Deze sneden konden zich als

¹² Een zogenaamd *desert pavement*.

¹³ Relatief warme periode binnen een glaciaal.

¹⁴ Afgezet in het Oude Dryas-stadiaal.

¹⁵ Afgezet in het Jonge Dryas-stadiaal.

¹⁶ 12.800 cal yr BP; het aantal werkelijke jaren voor 1950.

¹⁷ Tump *et al.* 2014; Kasse *et al.* 2018.

¹⁸ De Mulder *et al.* 2003.

¹⁹ Berendsen 2008b.

gevolg van een lagere erosiebasis insnijden in het omringende landschap. Later vulden de holocene beekdalen zich op met zand en klei afgezet en vond lokaal veenvorming plaats (Boxtel Formatie; Singraven Laagpakket²⁰). Ten oosten van het plangebied bevindt zich het beekdal van de Aa dat is opgevuld met veen (fig. 2.1 & 2.2).

2.2.2 Specifiek

Volgens de geologische overzichtskaart van Nederland maakt de zuidelijke helft van het plangebied onderdeel uit van een gebied waar een tenminste 2 m dik pakket dekzand aan het maaiveld voorkomt (code Bx5; fig. 2.1). De noordelijke helft van het plangebied wordt volgens de geologische overzichtskaart gekenmerkt door een dun pakket dekzand op fluvioperiglaciale afzettingen (Bx6; fig. 2.1).²¹

Uit bestudeerde geologische en bodemkundige boringen uit het DINO-loket²² (fig. 2.1) blijkt inderdaad dat de dikte van het dekzand in noordelijke richting inderdaad afneemt.

In de zuidoostelijke boring B51H0841 bestaat de bovenste 80 cm uit humeus, fijn zand. Hieronder loopt het fijne zand door tot 120 cm –mv, waarna het zand gemiddeld wat grover wordt. Mogelijk betreft dit de grens tussen het fijne Jonge Dekzand en wat grover Oude Dekzand. Duidelijk blijkt uit deze boring dat dit gebied zich niet binnen de contouren van het beekdal van de Slievense Loop bevindt.

De meer westelijk gelegen boring B51H0837 bestaat tot 110 cm –mv uit zeer tot matig fijn zand, waarbij de bovenste 50 cm humus bevat. Vanaf 110 cm –mv komt siltig, matig fijn zand voor. Dit sediment lijkt te duiden op fluvioperiglaciale of holocene beekafzettingen, die worden afgedekt door (ingewaaid) dekzand.

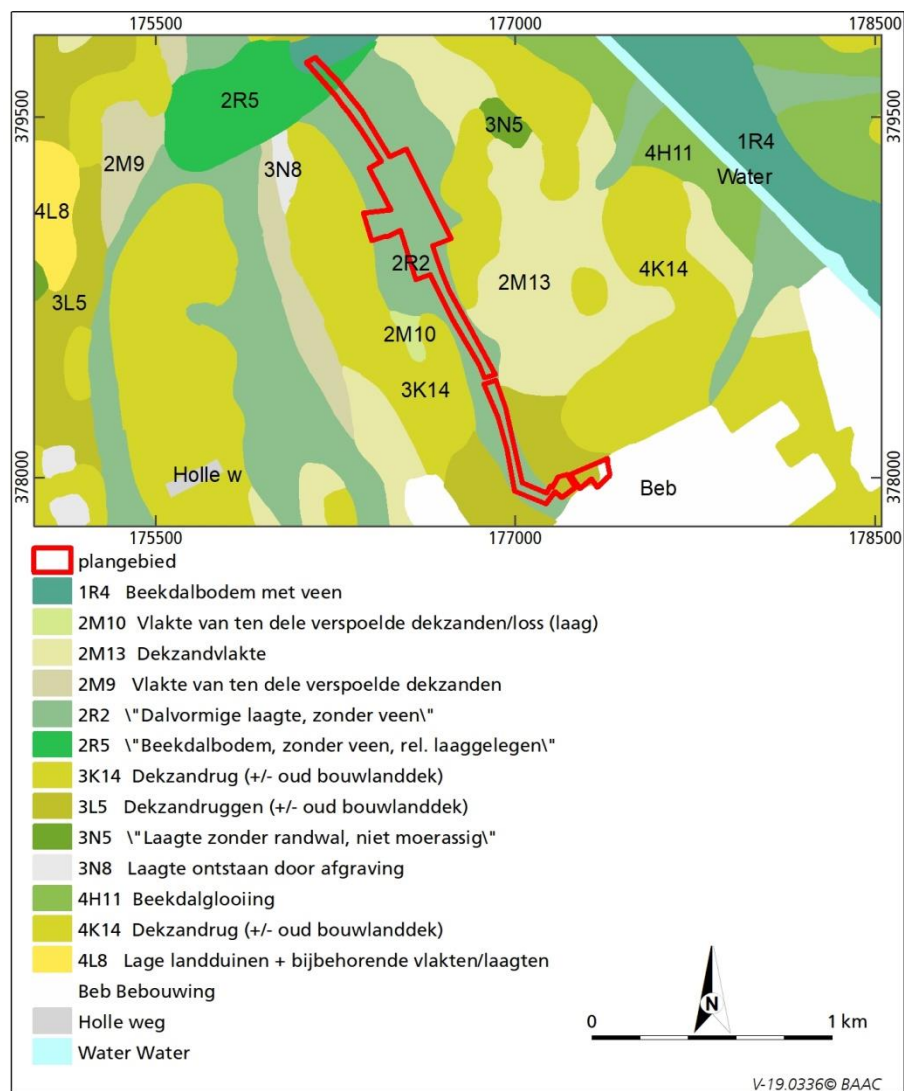
Net ten noorden van de Provinciale weg staat een bodemkundig georiënteerde boring weergegeven in het Dino-loket (nr. BHR289592). Uit deze 290 cm diepe boring is zichtbaar dat de bovenste 170 cm uit humeus zand bestaat, waaronder humeuze leem voorkomt. Bodemkundig wordt er gesproken van een AC-profiel; een bodemtype met een 30 cm dikke bouwvoor, waaronder direct het niet door bodemvorming beïnvloede uitgangsmateriaal wordt aangetroffen (C-horizont). B51H0950 ter hoogte van een verbreding in het plangebied laat een 60 cm dikke humeuze Aa-horizont zien, bestaande uit siltig zand. Onder dit humeuze dek komt kleilig tot siltig zand op zeer fijn zand voor. Vanaf 150 cm –mv komt een 50 cm dik leempakket voor. Dergelijke sequenties zijn kenmerkend voor een opvulling van een beekdal of fluvioperiglaciaal dal.

De boring B51H0942 ter hoogte van de Vlerkenseweg bestaat uit een 20 cm dikke bouwvoor op een 80 cm dik pakket fijn zand. Hier lijkt mogelijk een dekzandkop aanwezig te zijn. Deze boring ligt echter oostelijk van het plangebied op een hoger gelegen gebied in de omgeving (zie fig. 2.4/2.5). Een boring nabij de Kleine Aa laat zien dat dit beekdal is opgebouwd uit een afwisseling van veen en zand (B51H0946).

²⁰ De Mulder *et al.* 2003.

²¹ TNO Bouw en Ondergrond 2010.

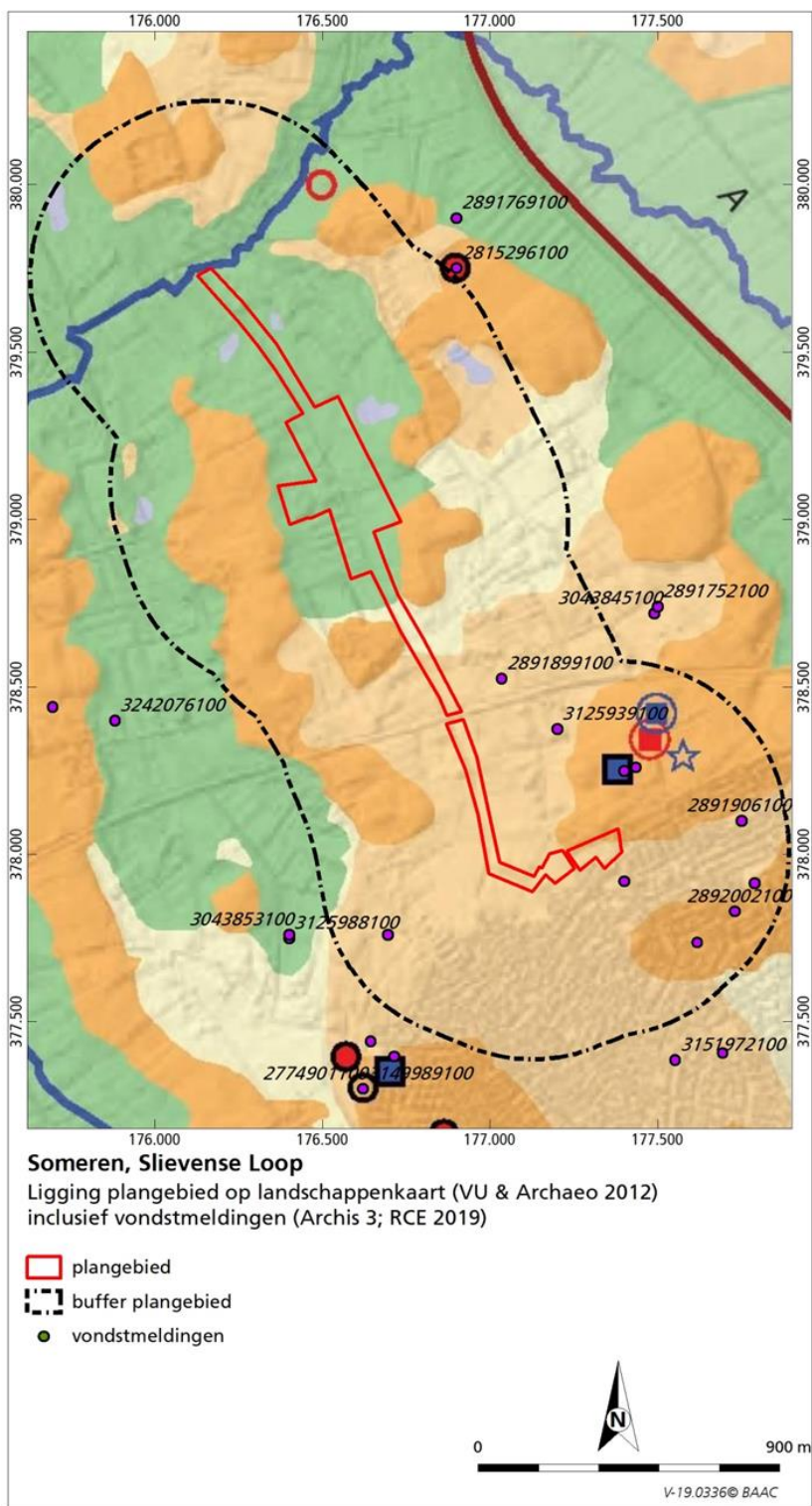
²² TNO-NITG *et al.* 2019.



Figuur 2.2 Ligging van het plangebied op de geomorfologische kaart (Alterra 2008, verkregen via Archis 3, RCE 2019).

Volgens de geomorfologische kaart maakt nagenoeg het gehele plangebied rondom de huidige Slievense Loop deel uit van een "dalvormige laagte, zonder veen" (code 2R2; fig. 2.2). Het uiterst noordelijke deel nabij de monding in de Kleine Aa wordt gekenmerkt door een "beekdalbodem, zonder veen, relatief laag gelegen" en een "beekdalbodem met veen" (codes 2R5 en 1R4). Ter hoogte van de centrale verbreding van het plangebied grenst of ligt het plangebied volgens de geomorfologische kaart deels binnen de contouren van een "dekzandrug" (al dan niet met een oud-bouwlanddek, code 3K14). Ter hoogte van de kruising van de Houtbroekdijk grenst het plangebied volgens deze kaart aan een dekzandrug, een laag gelegen vlakte van ten dele verspoelde dekzanden of een dekzandvlakte (codes 3K14, 2M10 en 2M13). Ten zuiden van de Provinciale Weg ligt het plangebied nabij "dekzandruggen" (al dan niet met een oud bouwlanddek; code 3L5). De zuidoosthoek van het plangebied ligt volgens de geomorfologische kaart grotendeels in een zone met dekzandruggen. Het uiterst zuidoostelijke deel is niet geclassificeerd vanwege de ligging in de bebouwde kom van Someren. Dit gedeelte lijkt zich ook op een

dekzandrug, al dan niet met een oud bouwlanddek, te bevinden (codes 3L5 of 4K14).²³



Figuur 2.3 Ligging van het plangebied op de landschappenkaart (VU & Archaeo 2012) inclusief vondstmeldingen (Archis 3 2019).

²³ Geomorfologische kaart 2008, te raadplegen via Archis 3 2019.

In 2012 is door Archaeo en de Vrije Universiteit Amsterdam een landschappenkaart opgesteld voor de gemeente Someren (fig. 2.3). Deze kaart geeft het pleistocene landschap van de gemeente Someren goed weer met hoger gelegen dekzandruggen in een oranje, de middelhoge dekzandwelingen en -plateaus in een geeloranje, de lager gelegen dekzandvlaktes in een lichtgele en de beekdalen in een mintgroene kleur. Tevens staan op deze kaart in een grijze kleur vennetjes weergegeven, die op oud kaartmateriaal staan weergegeven (zie § 2.3.2). Deze kaart is gedetailleerder dan de geomorfologische kaart vanwege de toenmalige beschikbaarheid van het AHN-2. Op de landschappenkaart staat aangegeven dat het gedeelte van het plangebied ten zuiden van de centrale verbreding in het plangebied buiten het feitelijke beekdal van de Slievense Loop ligt. De bekende vondstmeldingen komen alle voor in deze hogere delen van het landschap en dan met name op de hoger gelegen dekzandruggen of -welingen/-plateaus.

De geomorfologische kaart (fig. 2.2) is, evenals de landschappenkaart uit 2012²⁴ (fig. 2.3) en de geactualiseerde archeologiekaart uit 2015²⁵ (bijlage 3) mede gebaseerd op een hoogtekaart interpretatie gebaseerd op het toenmalige beschikbare AHN-2. De hoogtegegevens van dit rasterbestand zijn gebaseerd op één hoogtemeting per m². Sinds 2018 is voor Noord-Brabant de veel gedetailleerdere hoogtekaart AHN-3 beschikbaar met een resolutie van 8 metingen per m² (AHN-3; zie fig. 2.4 en 2.5). Uit bestudering van deze gedetailleerdere hoogtekaart blijkt het beekdal van de Slievense Loop zoals gereconstrueerd in de verscheidene kaarten nader gespecificeerd te kunnen worden. Ook blijken op basis van deze nieuwe hoogtekaart enkele gebieden hoogstwaarschijnlijk te zijn vergraven (fig. 2.4) of te zijn opgehoogd (fig. 2.5). Uit de beschikbare ontgrondingsgegevens van de provincie Noord-Brabant zijn geen gegevens bekend dat voor delen van het plangebied een ontgrondingsvergunning is afgegeven (zie fig. 2.4).²⁶

Op basis van de hoogtekaarten kan worden gesteld dat het brongebied van de Slievense Loop vermoedelijk op circa 100 m ten noorden van de Houtbroekdijk ligt. Hier komt een knik in het maaiveld voor; ten noorden van dit punt ligt het maaiveld onder 24 m +NAP, terwijl het maaiveld ten zuiden varieert tussen circa 24 en 26 m +NAP. Ten noorden van de Houtbroekdijk kan geomorfologisch worden gesproken over het beekdal van de Slievense Loop en ten zuiden van deze weg over een lager gelegen dekzandvlakte of dekzandplateau. Het uiterst noordelijke deel van het plangebied maakt deel uit van het beekdal van de Kleine Aa. Dit gedeelte bevindt zich uiterst laag gelegen tussen 22 en 22,5 m +NAP. Hier worden humeuze tot venige beekafzettingen verwacht.

Het perceel aan de westzijde van de Slievenstraat is overduidelijk afgegraven. Het perceel ligt circa 1,2 m lager dan de omgeving. Ook de noordelijk hiervan gelegen sloot en omringende zone is afgegraven met circa 1 m. Wat verder noordelijk is nabij een aansluiting met een westelijk gelegen sloot een rechthoekige verlaging in het maaiveld zichtbaar. De zuidelijk aangrenzende dekzandrug lijkt daarentegen nog wel geheel intact te zijn.

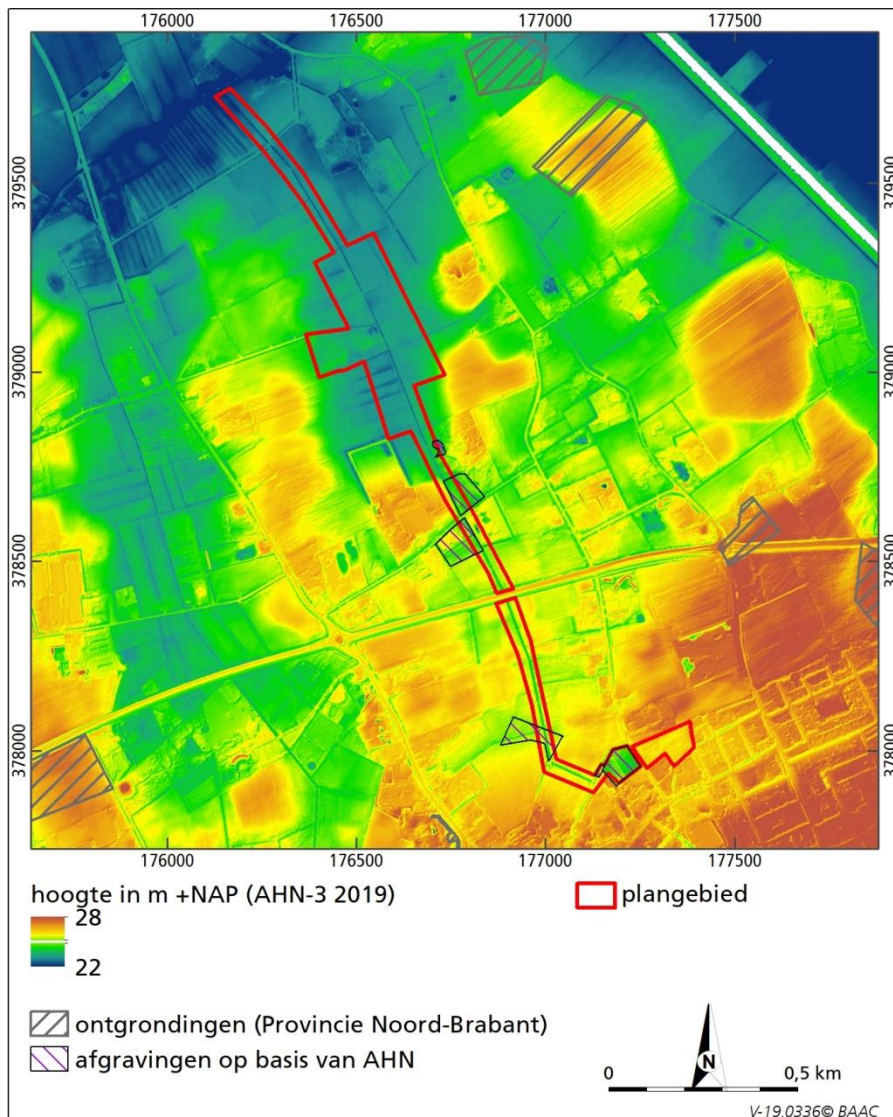
Aan weerszijde van de Houtbroekdijk lijken in het verleden op basis van de hoogtekaart ook aanzienlijke vergravingen te hebben plaatsgevonden. Aan de zuidwestzijde van de Houtbroekdijk lijkt een voormalig maïsveld te zijn afgegraven ten behoeve van de aanleg van een parkeerplaats ter hoogte van een in 2010 aanwezige paardrijbak. Het perceel aan de noordoostzijde van de

²⁴ VU & Archaeo 2012.

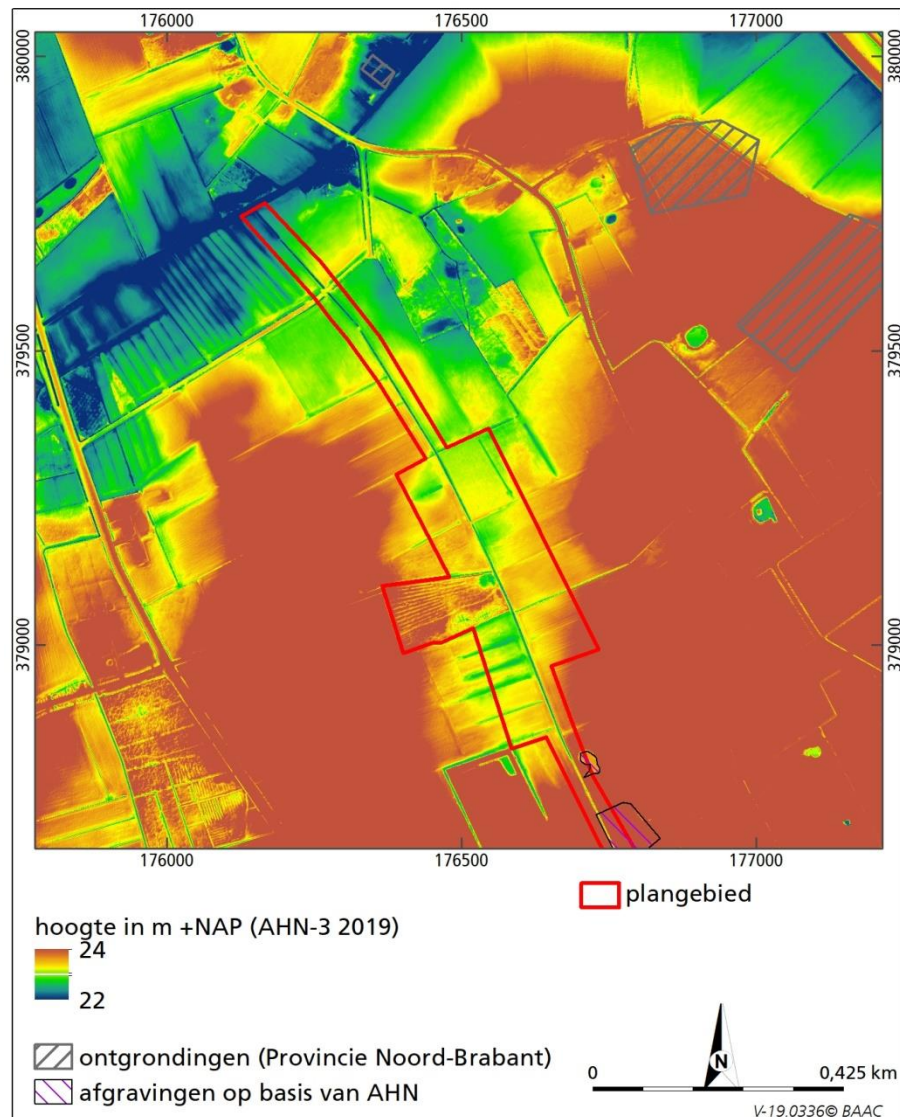
²⁵ Berkvens 2015.

²⁶ CHW Noord-Brabant 2019.

Houtbroekdijk lijkt op basis van de rechthoekige oostzijde eveneens afgegraven te zijn.



Figuur 2.4 Hoogtekaart van het gehele plangebied en nabije omgeving gebaseerd op het AHN-3 (2019). Tevens staan op deze kaart de locaties weergegeven waar door de provincie een ontgrondingsvergunning is afgegeven. Ook zijn er vijf zones ingetekend die na bestudering van de hoogtekaart hoogstwaarschijnlijk afgegraven lijken te zijn.



Figuur 2.5 Hoogtekaart van het noordelijke deel van het plangebied en nabije omgeving gebaseerd op het AHN-3 (2019).

Binnen de contouren van het beekdal van de Slievense Loop komen binnen de contouren van het plangebied aan weerszijden van het beekje hoger gelegen flanken van dekzandruggen en dekzandkopjes voor (fig. 2.5). De flanken van de dekzandruggen worden met name aangetroffen ter hoogte van de verbreding in het plangebied. Opmerkelijk is dat hier aan de westzijde tevens een hoger gelegen bebost perceel voorkomt dat gedeeltelijk lijkt te zijn opgehoogd. Binnen dit beboste perceel zijn oost-west georiënteerde greppels zichtbaar; vermoedelijk een (oorspronkelijk) productiebos met rabatten van cultuurhistorische waarde²⁷. Dekzandkoppen worden vooral nabij het smallere traject van het noordelijke deel van het plangebied aangetroffen. Bij het confluentiepunt met de Kleine Aa

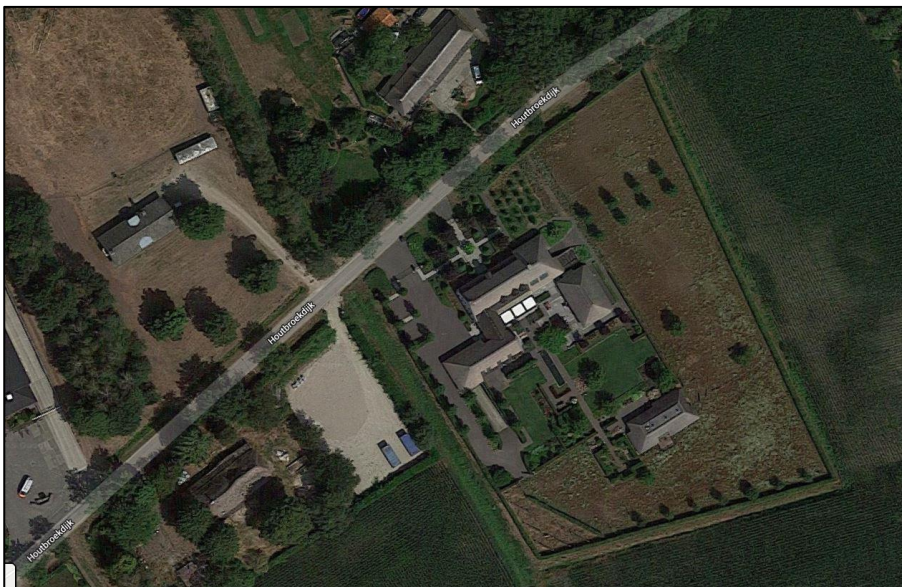
²⁷ Rabatten zijn langwerpige ophogingen die gelegen zijn tussen greppels. De grond die uit de greppels afkomstig is wordt gebruikt om het rabat mee op te hogen. De methode werd in de bosbouw toegepast om droge stroken te verkrijgen waarop dan de bomen geplant worden. De greppels dienen ter ontwatering. Rabatten zijn maar enkele meters breed doch kunnen tientallen meters lang zijn, er liggen dan ook meestal vele greppels naast elkaar in een op rabatten aangelegd bos. De methode werd voor het eerst in 1799 vermeld.

komen meerdere lopen van de Slievense Loop voor. Tussen beide lopen komen dekzandkoppen voor, die zich voornamelijk concentreren langs de Vlerkenseweg. Ten zuiden van de Vlerkenseweg worden op de landschappenkaart in het bovenstroomse deel van de Slievense Loop enkele vennen weergegeven. De contouren van deze vennen zijn op een satellietbeeld uit de droge, zeer warme zomer van 2019 als nattere vochtiger zones duidelijk op dit beeld zichtbaar (fig. 2.8). Op hetzelfde beeld is tevens een cirkelvormige omgrachte structuur zichtbaar op een akkerperceel met aan de westzijde een rechthoekig omgrachte structuur. Mogelijk komt hier een versterkte boerderij (motte) in de ondergrond voor.

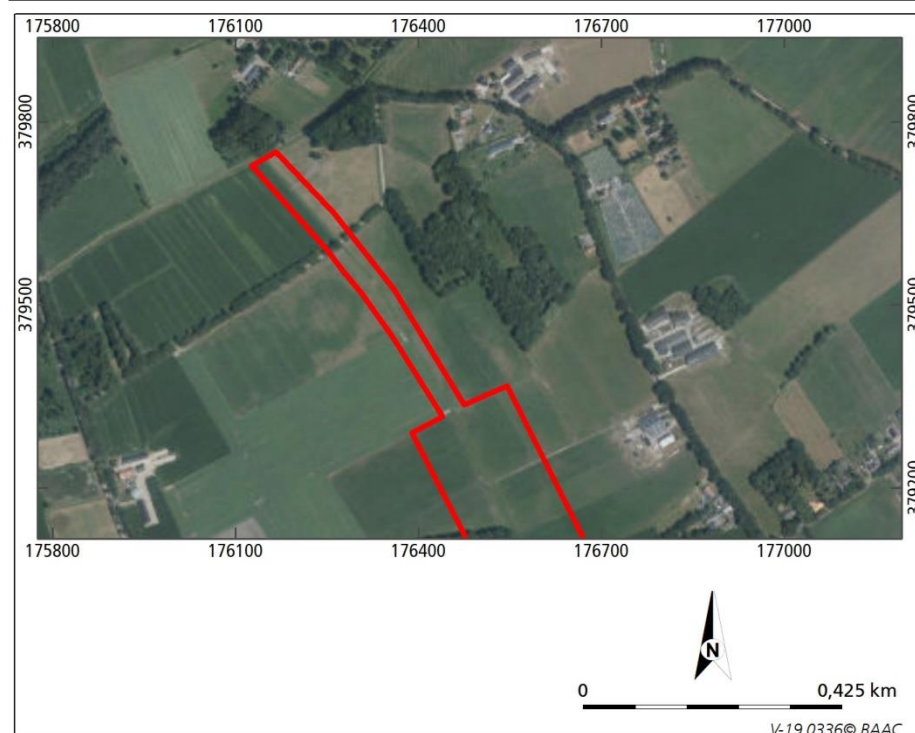
De grens tussen het beekdal van de Kleine Aa en die van de Slievense Loop is op deze hoogtekartaar duidelijk zichtbaar. De contouren van het beekdal van de Kleine Aa wordt gekenmerkt door haaks op de waterloop gelegen afwateringsloten.



Figuur 2.6 Google Street View afbeelding uit 2010 gezien vanaf de Houtbroekdijk kijkende in zuidelijke richting. Op de voorgrond de Slievense Loop. Rechts op de foto staat een paardrijbak weergegeven, die in 2019 veranderd is in een opgehoogde parkeerplek (zie fig. 2.7). Links op de foto is een relatief nieuw bebouwd perceel zichtbaar. Hier heeft in het verleden reeds een archeologisch onderzoek plaatsgevonden (nr. 2106601100, zie § 2.3.3).



Figuur 2.7 Google Maps satellietbeeld uit de zomer van 2019 van de kruising van de Slievense Loop met de Houtbroekdijk. Duidelijk zichtbaar is de parkeerplek op de locatie van de paardrijbak. Het zuidelijk hiervan gelegen perceel lijkt op basis van de lagere ligging en de rechthoekige vorm afgegraven te zijn. Mogelijk dat het vrijgekomen zand is gebruikt voor de ophoging van de parkeerplaats. Het beeld is noordgericht.



Figuur 2.8a (boven): Google Maps satellietbeeld uit de droge zomer van 2019 van de kruising van de Slievense Loop met de Vlerkenseweg. Op het satellietbeeld zijn ten westen van de Slievense Loop twee groen gekleurde, vochtigere vennetjes in de ondergrond zichtbaar.

Figuur 2.8b (onder): Luchtfoto uit 2018 (ArcGISonline 2019) van het gebied rondom de Vlerkenseweg. Opvallend is de circa 80 m brede cirkelvormige structuur met een circa 20 m brede waterloop. In figuur 2.8a is tevens een rechthoekig aanhangsel ten zuidwesten van de cirkelvormige structuur zichtbaar. Een mogelijke interpretatie zou een motte met voorburcht kunnen zijn.

Volgens de bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000, komen in de zuidoostelijke hoek en aan de westelijke zijde van het hoger gelegen zuidelijke deel van het plangebied *hoge zwarte enkeerdgronden* (kaartenheid zEZ23 met grondwatertrap VI²⁸ en VII²⁹) voor (fig. 2.9). Deze antropogeen beïnvloedde

²⁸ Gemiddeld hoogste grondwaterstand (GHG) 40-80 cm –mv, gemiddeld laagste grondwaterstand >120 cm –mv.

²⁹ GHG >80 cm –mv, GLG >160 cm –mv.

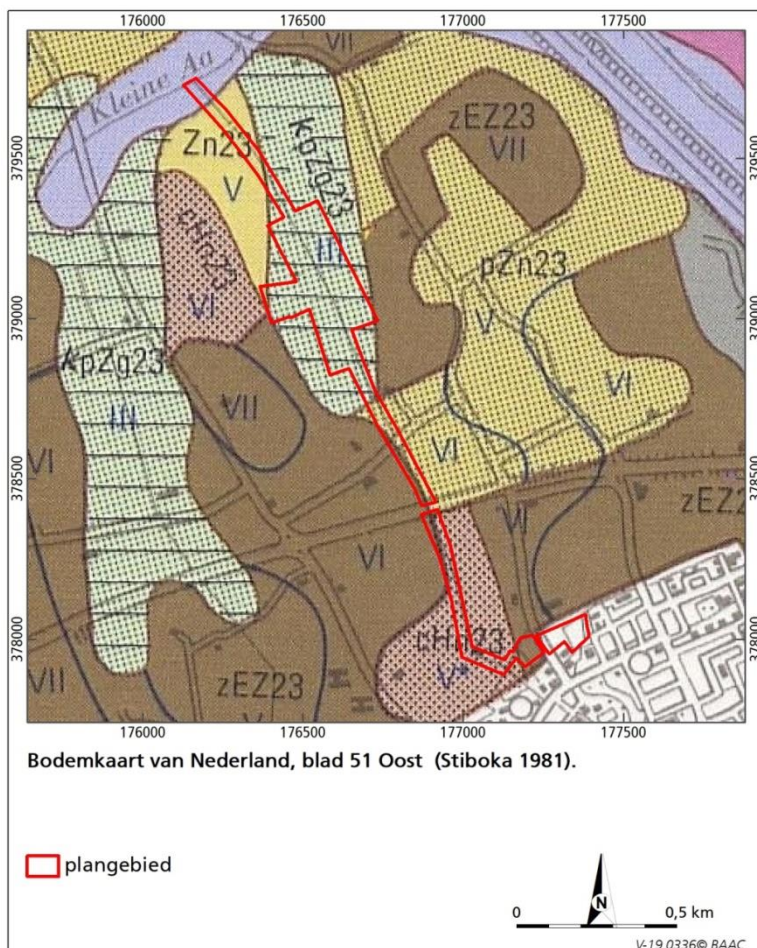
gronden hebben zich ontwikkeld in lemig fijn zand. Het niet geclassificeerde deel op de bodemkaart kan hier eveneens toe worden gerekend.

In het zuidelijke deel ten zuiden van de Provinciale Weg komen laarpodzolgronden voor (kaartenheid cHn23 met een grondwatertrap V^{*30}), die zich hebben ontwikkeld in lemig fijn zand. Rondom de Provinciale Weg en de Houtbroekdijk komen aan de oostzijde van het plangebied volgens de bodemkaart gooreerdgronden voor (kaartenheid pZn23 met een grondwatertrap VI), die zich hebben ontwikkeld in lemig fijn zand.

Het feitelijke beekdal van de Slievense Loop, beginnend op circa 100 m ten noorden van de Houtbroekdijk, wordt gekenmerkt door het voorkomen van beekerdgronden (kaartenheid kpEZg23 met grondwatertrap III³¹) met een zavel- of kleidek van 15 tot 40 cm. Deze beekerdgronden hebben zich ontwikkeld in lemig fijn zand.

Het beekdal van de Kleine Aa wordt geassocieerd met meerveengronden met zand dat ondieper dan 120 cm –mv voorkomt, waarin geen humuspodzolbodem in voorkomt (kaartenheid zVz met een grondwatertrap II³²).

Tussen de beekdalen van de Slievense Loop en de Kleine Aa komt een drogere zone voor met een GWT V, waar vlakvaaggronden in lemig fijn zand voorkomen (kaartenheid Zn23).



Figuur 2.9 Uitsnede van de Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000 (Stiboka 1981).

³⁰ GHG <40 cm –mv, GLG >120 cm –mv. De asterisk geeft een droger deel aan binnen deze grondwatertrap.

³¹ GHG <40 cm –mv, GLG 80-120 cm –mv.

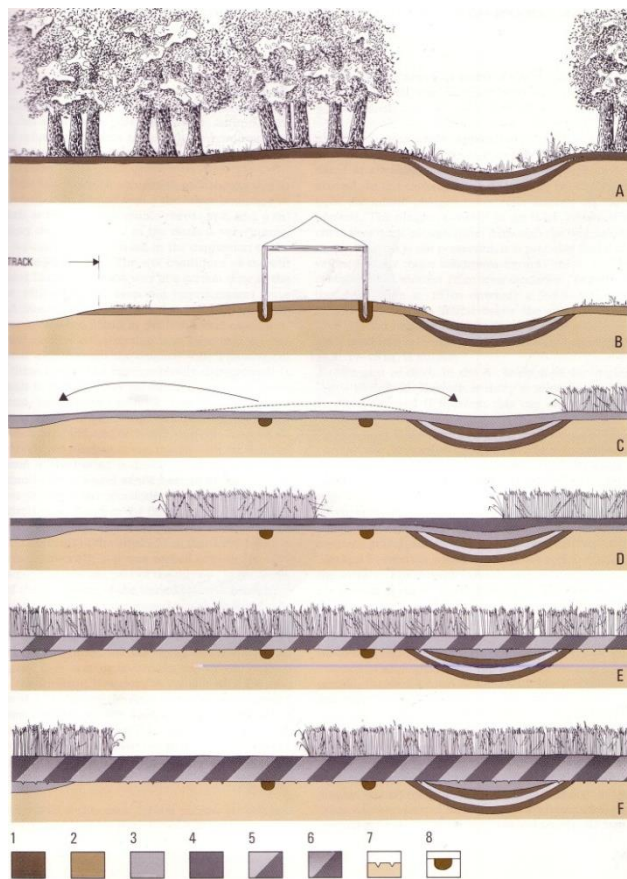
³² GHG <40 cm –mv, GLG 50-80 cm –mv.

Hoge zwarte enkeerdgronden bevinden zich over het algemeen rondom oude dorpen en worden gekenmerkt door een humeuze bovengrond, het esdek of plaggendek, van 50 cm of dikker. Het plaggendek is ontstaan door eeuwenlange bemesting met potstalmest (zie figuur 2.10). Door variaties in de aard (soort plaggen, percentage minerale bestanddelen) en de hoeveelheid van de gebruikte mest, de duur van de ophoging en de oorspronkelijke ligging (nat of droog) vertoont het plaggendek grote verschillen in dikte, kleur, humusgehalte en textuur. Het plaggendek is vaak opgebouwd uit meerdere lagen. De bouwvoor (Aap-horizont), de recent geploegde laag, is meestal 20 à 30 cm dik en bestaat uit donkergrijsbruin tot zwart matig humeus zand. Daaronder bevinden zich vaak een of meerdere lagen (Aa-horizont), die over het algemeen lichter zijn en minder organische stof bevat. Op de overgang van het plaggendek naar de onderliggende natuurlijke ondergrond kan een lichtgrijsbruin gekleurde fossiele cultuurlaag (Apb-horizont) voorkomen van voor de introductie van de plaggenbemesting. Deze laag wordt gekenmerkt door een vuilgrijze, onnatuurlijke kleur en de aanwezigheid van scherven en is vaak sterk aangetast door latere grondbewerking of grotendeels opgenomen in het plaggendek.

Vaak is onder het plaggendek nog een restant van het oorspronkelijke bodemprofiel aanwezig. Indien sprake is geweest van een snelle ophoging, bijvoorbeeld als gevolg van egalisatiewerkzaamheden ten tijde van de ontginning, dan zal onder het plaggendek nog een intacte Ah-horizont aanwezig zijn van het oorspronkelijke, natuurlijke bodemprofiel (het oude loopvlak). Deze laag onderscheidt zich door een hoger humusgehalte en een wat donkerder kleur. Door verploeging is de oorspronkelijke A-horizont echter meestal opgenomen in het plaggendek. Indien de oorspronkelijke bodem bestond uit een podzolbodem kunnen dieper nog een onverstoorde B- en/of BC- horizont voorkomen. Op grotere diepte gaat de B- of BC-horizont over in het moedermateriaal (de C-horizont).

Indien het plaggendek dunner is dan 50 cm, maar dikker dan 30 cm en er (restanten van) een (veld)podzolprofiel aanwezig is, dan worden de gronden gerekend tot de laarpodzolgronden. Deze gronden komen over het algemeen voor langs de randen van de oude bouwlanden (hoge zwarte enkeerdgronden).³³

³³ De Bakker & Schelling 1989; Damoiseaux 1982; Stiboka 1981.



Het oorspronkelijke bodemprofiel bestond in Noord-Brabant op de hogere delen van het dekzandlandschap uit holt- of haarpodzolgronden en in de lagere, nattere delen uit veldpodzolgronden (zie A). Tot de twaalfde-dertiende eeuw werden de hogere dekzandruggen gebruikt voor bewoning en de aanleg van akkers en grafvelden. Hierdoor werd de bovengrond van het oorspronkelijke bodemprofiel verstoord en ontstond een cultuurlaag. Palen, waterputten en voorraadkuilen lieten diepere sporen in het bodemprofiel achter (zie B). Omstreeks de dertiende eeuw werden de nederzettingen verplaatst naar de overgang van de hogere naar de lagere delen, langs of in de beekdalen.

De reliëfrijke, hogere delen werden vanaf deze periode op grote schaal geëgaliseerd, zodat een groot aaneengesloten, vlakgelegen akkercomplex ontstond (zie C). Hierbij zijn de hogere delen van de zandgronden gedeeltelijk onthoofd, waardoor alleen de BC-horizont nog resteert. Het vrijgekomen zand werd gebruikt om de dekzandlaagten op te vullen, waardoor vaak het gehele (veld)podzolprofiel bewaard is gebleven. Fossiele akkerlagen uit deze periode zijn vrijwel uitsluitend op de flanken van de vroegere dekzandruggen bewaard gebleven.

Vanaf ongeveer de vijftiende eeuw is men, in combinatie met de voornoemde egalisatie, begonnen met het bemesten van de akkers met materiaal uit de potstal. Het rundvee stond in de potstal op een laag strooisel, dat bestond uit o.a. roggestro, plaggen en een mengsel van vergane bladeren, onkruid, bosstrooisel, e.d. Om de zoveel dagen werd een nieuwe laag strooisel in de stal gegooid dat vermengd raakte met de mest van de dieren. Als de potstal vol was werd de plaggenmest op het erf opgeslagen om verder te fermenteren, waarna het werd uitgereden over de akker. Hierdoor ontstond in de loop der eeuwen een dik, humeus dek, het zogenaamde esdek of plaggendek (zie D). De plaggendekken werden herhaaldelijk meerdere spaden diep gespuit, waardoor de oude cultuurlagen vaak geheel in het onderste deel van het plaggendek zijn opgenomen (zie E). Door variatie in de gebruikte plaggen- en strooisel voor de potstal en spitactiviteiten kunnen in het plaggendek meerdere sublagen aanwezig zijn.³⁴

Figuur 2.10 Vorming van een plaggendek in archeologisch perspectief.³⁵

Gooreerdgronden ontstaan van nature in bovenlopen en aan de randen van beekdalen of in kleine ingesloten laagten (vennen) en zijn derhalve onder nattere

³⁴ Theuws, Verhoeven & Van Regteren Altena 1988; Spek 2004.

³⁵ Spek 2004.

omstandigheden ontstaan dan de matig ontwikkelde veldpodzolgronden. De gronden worden gekenmerkt door een donkere, humeuze bovengrond (de A-horizont) van doorgaans 20 tot 30 cm dik direct op het moedermateriaal, waarin geen roest of roest dieper dan 35 cm –mv voorkomt. De donkere bovengrond is ontstaan door een hoge productie van organisch materiaal en een geremde afbraak als gevolg van de lage, relatief natte ligging, waarna door vermenging door kleine bodemdieren met de bovenste grondlagen een donker gekleurde bovengrond is ontstaan. In de omgeving van dorpen komt plaatselijk een humushoudende bovengrond voor die door bemesting met materiaal uit de potstal dikker is dan 30 cm (maximaal 50 cm dik). Soms komt onder de A-horizont een zeer zwakke, diep doorgaande humuspodzol-B voor en in enkele gevallen een sterk gebleekte, vrijwel ijzerloze ondergrond. Ook (veldpodzol)gronden waarvan de oorspronkelijke B-horizont door ploegen, diepe grondbewerking of vergraving is verdwenen, worden tot de gooreerdgronden gerekend.

Beekeerdgronden komen voor in de relatief laaggelegen zandgronden, zoals beekdalen. De gronden worden gekenmerkt door een donkere bovengrond (de A-horizont) van doorgaans 20 tot 30 cm dik direct op de C-horizont met binnen 35 cm –mv roest. De donkere bovengrond is ontstaan door een hoge productie van organisch materiaal en een geremde afbraak als gevolg van de lage, relatief natte ligging, waarna door vermenging door kleine bodemdieren met de bovenste grondlagen een donker gekleurde bovengrond is ontstaan. In de omgeving van dorpen komt plaatselijk een humushoudende bovengrond voor die door bemesting met materiaal uit de potstal dikker is dan 30 cm (maximaal 50 cm dik). De afdekking met een klei of zaveldek lijkt te impliceren dat de bekeerdgrond tijdens recente periodes nog bedekt is geraakt door overstromingsafzettingen van de Aa.

Meerveengronden zijn bodems waar binnen 80 cm –mv meer dan 40 cm veen voorkomt met een zandige bouwvoor. De naam van deze veengrond met een zandige basis legt verband met de voorkomen van deze grond aan de rand van vroegere meren. Dergelijke bodems worden uitsluitend aangetroffen waar de dekzandondergrond op relatief grote dieptes voorkomt. De basis van de meervulling bestond van origine uit eutroof veen. Verder naar boven toe komt bij een onontgonnen veenbodem steeds mesotrofer tot uiteindelijk oligotroof (hoog)veen voor.

In het geval van deze meerveengronden nabij een beekloop in een ontgonnen gebied lijkt oligotroof hoogveen hier niet meer voor te komen. In plaats van het hoogveen komt een zandige top voor, die afkomstig is van de minerale ondergrond en tijdens de ontginning/ruilverkaveling van het gebied hier aan het maaiveld terecht is gekomen. Binnen 40 cm –mv komt vermoedelijk een rietzeggeveenpakket voor dat zich op een bosrietveenpakket heeft gevormd. Binnen 120 cm –mv komt het dekzand voor (C-horizont). Op de overgang tussen het veen en de C-horizont zal vaak een sterk "smerende" meerbodem voorkomen, bestaande uit kleiig, sterk lemig, matig fijn zand met enkele rietwortelresten. Gedeeltelijk zal deze smeersel laag gevuld zijn met doppleriet (amorfe humus).

Vlakvaaggronden komen voor in duin- of stuifzandgebieden of in gebieden waar het oorspronkelijke bodemprofiel door afstuiving, ontginning en/of egalisatie is verdwenen. Onder bos heeft zich een nieuwe, dunne Ah-horizont gevormd, waarop vaak een enkele centimeters dikke laag bosstrooisel ligt (O-horizont). Indien de gronden in cultuur zijn gebracht, is door verploeging een lichtgekleurde, humusarme bouwvoor ontstaan. Direct onder de A-horizont bevindt zich de C-horizont (het moedermateriaal) met roestvlekken en zonder

ijzerhuidjes op de zandkorrels. De gronden komen vaak voor in associatie met veldpodzolgronden en duinvaaggronden.³⁶ Bij vlakvaaggronden dient rekening te worden gehouden met afgedekte begraven pleistocene (dek)zandlandschappen of beekdalbodems.

2.3 Bewoningsgeschiedenis

2.3.1 Inleiding

Het plangebied maakt deel uit van het Zuid-Nederlandse dekzandgebied. Dit landschap bestond van nature uit een afwisseling van dekzandruggen, dekzandvlaktes, beekdalen en vennetjes. Het dekzandgebied kent een lange bewoningsgeschiedenis, waarvan de eerste sporen teruggaan tot de laatste ijstijd (laat-paleolithicum B). Het laat-paleolithicum werd evenals het daaropvolgende mesolithicum gekenmerkt door rondtrekkende jagers-verzamelaars, die gebruik maakten van stenen en benen werktuigen. De mensen woonden in tijdelijke kampen, die zich over het algemeen op landschappelijke gradiënten bevonden. Door de bestaansbasis (jagen en verzamelen) en de grote mobiliteit was de invloed van deze mensen op het landschap gering.

Dit veranderde toen men vanaf 4900 v.C. (neolithicum) geleidelijk het jagen en verzamelen verruilde voor een voedselvoorziening gebaseerd op akkerbouw en veeteelt. Door het verbouwen van voedsel werd men gebonden aan een bepaalde plek, werden stevigere onderkomens gebouwd en ging men aardewerk produceren en gebruiken. Zodra de bodem op een bepaalde plek uitgeput was, kapte men een nieuw stukje bos en verplaatste men de akkers en eventueel de boerderij. Als gevolg van de ontbossing ging de natuurlijke vruchtbaarheid van de armere bodems snel achteruit. Het bos regenereerde daardoor plaatselijk vanaf het laat neolithicum na verlating van de akkers niet meer en er ontstonden heidevelden. Plaatselijk konden als gevolg van het kappen en afbranden van het bos zandverstuivingen ontstaan.

Als gevolg van de ontbossing en akkerbouw was vanaf de late ijzertijd de bodemvruchtbaarheid in grote gebieden dermate afgenomen dat deze niet meer als woon- en landbouwgebied werden gebruikt en men zich terugtrok in de gebieden met een van nature hoge bodemvruchtbaarheid. Op de uitgeputte akkers zal na verloop van tijd secundair bos zijn gaan groeien, waarna deze gebieden werden gebruikt voor het verkrijgen van brandhout en dergelijke. De beekdalen waren lange tijd nog dichtbegroeide moerasbossen en speelden geen rol in het landbouwsysteem. Beekdalen en andere moerassige delen van het landschap werden wel gebruikt voor de winning van grondstoffen (zoals hout, leem, veen e.d.), als dump voor afval, voor rituele deposities e.d.

In de loop van de middeleeuwen nam de bevolking sterk toe, waardoor ook de behoefte aan landbouwgrond sterk toe nam en grote aaneengesloten bouwlandcomplexen ontstonden. De nederzettingen werden van de hoge dekzandruggen verplaatst naar flanken, waardoor de kerk vaak midden in het grote akkergebied achterbleef. Om aan de groeiende behoefte aan mest te kunnen voorzien, werden vanaf 11^e of 12^e eeuw ook de beekdalen ontgonnen en omgevormd tot wei- en hooilanden. In de 14^e en 15^e eeuw werd de ontwatering van de beekdalen vervolgens verbeterd door de gronden te verdelen in smalle kavels die loodrecht op de beek lagen. Bovendien werd grond van de hogere dekzandruggen gebruikt om de randen van de beekdalen op te hogen.

³⁶ De Bakker & Schelling 1989; Damoiseaux 1982; Stiboka 1981.

Om de beschikbare mest efficiënter te kunnen gebruiken, werd de mest vanaf de 15^e eeuw vermengd met bosstrooisel en plaggen. De winning van het bosstrooisel en de plaggen leidde tot een vergaande aftakeling van de bossen, zodat uitgestrekte heidevelden ontstonden. Dit landschap, met een afwisseling van aaneengesloten bouwlandcomplexen, wei- en hooilanden in de beekdalen en grote heidegebieden bleef tot in de negentiende eeuw bestaan. Pas met de uitvinding van de kunstmest in de 19^e eeuw waren de heidevelden niet meer nodig voor de bemesting van de akkers en konden ze worden ontgonnen voor de landbouw.³⁷

2.3.2 Historie

Volgens de cultuurhistorische waardenkaart van provincie Noord-Brabant ligt het plangebied in de regio "Peelrand". De Peelrand bestaat uit een ring van middeleeuwse dorpen op enige afstand van het voormalige veengebied van De Peel. Deze oude dorpen worden gekenmerkt door akkercomplexen, schaarse groenlanden en voormalige heidevelden. De heidevelden zijn in de 19^e en 20^e eeuw ontgonnen en grotendeels omgezet in landbouwgrond, waardoor er een waardevol mozaïek is ontstaan van oude en jonge ontginningen. Enkele kastelen, diverse kloosters en de Peel-Raamstelling verlenen het gebied extra cultuurhistorische betekenis.³⁸

Tevens bevindt het plangebied zich in het provinciaal van belang zijnde gebied "het Dommeldal". Een samenhangend en relatief gaaf oud zandlandschap met beekdalen, akkercomplexen, landgoederen, woeste gronden en jonge ontginningen. Bijzonder voor dit gebied zijn de vloeiveides en viskwekerijen langs de Tongelreep en de Beekloop. Verder zijn er watermolens en plaatsen van oude watermolens. Daarnaast liggen er voordes waar landwegen de beken passeerden.³⁹

Op de CHW van Noord-Brabant staan de Houtbroekdijk en de Slievenstraat aangegeven als lijnelementen van cultuurhistorisch redelijke hoge waarde. Het westelijke deel van de Houtbroekdijk en de gehele Slievenstraat staan al in de 18^e eeuw als wegen aangegeven (fig. 2.11). De direct ten westen van het plangebied gelegen woonboerderij aan de Houtbroekdijk nr. 15 betreft een pand met bouwhistorische waarde. Voor het overige deel van het plangebied staan geen noemenswaardige zaken vermeld op de cultuurhistorische waarden kaart.

Someren in de late middeleeuwen en nieuwe tijd

Someren kreeg in 1301 zelfbestuur van hertog Jan II van Brabant. De naam Someren werd in ieder geval al vermeld in 1224. Gramaye scheef destijds dat vanuit het land van Weert een beekje stroomde dat "*Sevenmouren*" heette, waaraan het dorp haar naam ontleende.⁴⁰ Er zijn al wel oudere geschreven kerkelijke stukken bekend uit het begin van de 13^e eeuw. Zo verklaarde de koster van de Sint-Lambertuskapittel van Luik dat edelman Hendrik van Someren afstand had gedaan van zijn rechten over de tienden en de kerk van Someren.⁴¹

Someren werd vanouds verdeeld in Slieven en (Einde-)Schoot. Slieven vormt het gebied aan de noordzijde van het huidige Someren waar de Aa en de Kleine Aa bij elkaar komen. Het huidige Someren bestond in de late middeleeuwen en nieuwe tijd verder uit afzonderlijke buurtschappen en hoeven, waaronder de

³⁷ Barends *et al.* 2010; Spek 2004; Gerritsen & Rensink (red.) 2004.

³⁸ Provincie Noord-Brabant 2019.

³⁹ Provincie Noord-Brabant 2019.

⁴⁰ Gramaye 1708, uit Coenen 2001.

⁴¹ Camps 1312.

nabij het plangebied gelegen buurtschappen Spielheuvel en Vlerken. De meeste van deze namen worden voor het eerst vermeld in de 14^e/15^e eeuw.⁴²

De naam Slieven komt in het cijnsboek van de hertog van Brabant van 1340 al voor als *Slideven* en *Slieeven*. De naam Slieven duidt op de aanwezigheid van een ven. Dit ven lag in een gebied dat oorspronkelijk tot de woeste grond heeft behoord. Het Slieven is in de 12^e/13^e eeuw ontgonnen. Toch was het gebied tot in de 19^e eeuw drassig te noemen.⁴³

In Someren kwamen zowel een Grote als een Kleine *Speelheuvel* voor. Dit buurtschap grenst aan het zuidelijke deel van het plangebied. Over de naam Spielheuvel bestaan verschillende opvattingen. Zo zou het een heuvel kunnen zijn waar volksspelen werden gehouden. Anderen menen dat het om een oude gerechtsplaats gaat en sommigen zoeken de betekenis meer bij het woord Spoelheuvel. Op die heuvel zou een spoelkuil zijn geweest.⁴⁴ Spielheuvel mag worden gezien als de kern van het huidige Someren. In Someren ligt de Spielheuvel op de kop van een dekzandrug. Als betekenis is hier een ding- of gerechtsplaats het meest aannemelijke.⁴⁵

De naam Vlerken wordt gebruikt bij een oude hoeve, een watermolen en enkele huizen op de grens van Someren en Lierop. De oude schrijfwijze is Vladeracken en moet waarschijnlijk als Vladderakker worden gelezen. De naam zou duiden op een moerassig weiland, hetgeen voor Vlercken, gelegen langs de beekdalen van de Kleine Aa en de Slievense Loop, zeker van toepassing zal zijn geweest. Het buurtschap Vlercken wordt al genoemd in een Bossche schepenakte die van 1350 dateert.⁴⁶ Ook zou er sprake zijn van een kasteel of adellijk huis met de naam Vladraken. De locatie van dit huis is niet bekend, maar ligt vermoedelijk nabij de oude weg van Someren naar Lierop, destijds aangegeven als Molendijk. De heer van Kessel, eigenaar van huize Vladeracken halverwege de 15^e eeuw, moest namelijk cijns betalen voor de watermolen van Vlerken. In dezelfde akte werd ook melding gemaakt van een molenbeemd en een molendijk.

Het grondgebied van Someren en Lierop telden zo'n 50 laatmiddeleeuwse hoeven. De hoeven lagen vaak verscholen achter hakhoutheggen of grote bomen. Op vrijwel ieder boerenerf werden eiken geplant, zodat men de beschikking had over goed hout dat als bouw materiaal gebruikt kon worden. De houtwallen waren aangelegd om verstuiving van de grond tegen te gaan. Soms had men sloten en wallen aangelegd om de akkers liggen en groeiden op die wallen eikenhakhout. Op de hakhoutwallen kwamen eiken, beuken, wilgen, hazelaars, elzen of ander inlands hout voor.

De grens tussen het bewoonde gebied van Someren en Lierop werd grotendeels gevormd door het beekdal van de Kleine Aa. In dit gebied lag een moerassig gebied met als toponiem de Vloeten (zie ook bijlage 2). Bij de Vloeten op Vlercken lag een kleine watermolen nabij de hoeve Vladeracken. Tevens kwamen er twee laatmiddeleeuwse hoeves voor ter hoogte van de kruising tussen de huidige Houtbroekdijk en de Slievenstraat. De meest westelijke van deze twee hoeves, Hoeve Lijndauwen, lag binnen of net ten oosten van het plangebied.⁴⁷ Deze hoeve werd voor het eerst vermeld aan het einde van de 14^e eeuw en was in het bezit van Henricus Watermael van Middelrode.⁴⁸

⁴² Coenen 2001.

⁴³ Coenen 2001.

⁴⁴ Coenen 2001.

⁴⁵ Beijers & Van Bussel 1955.

⁴⁶ Coenen 2001.

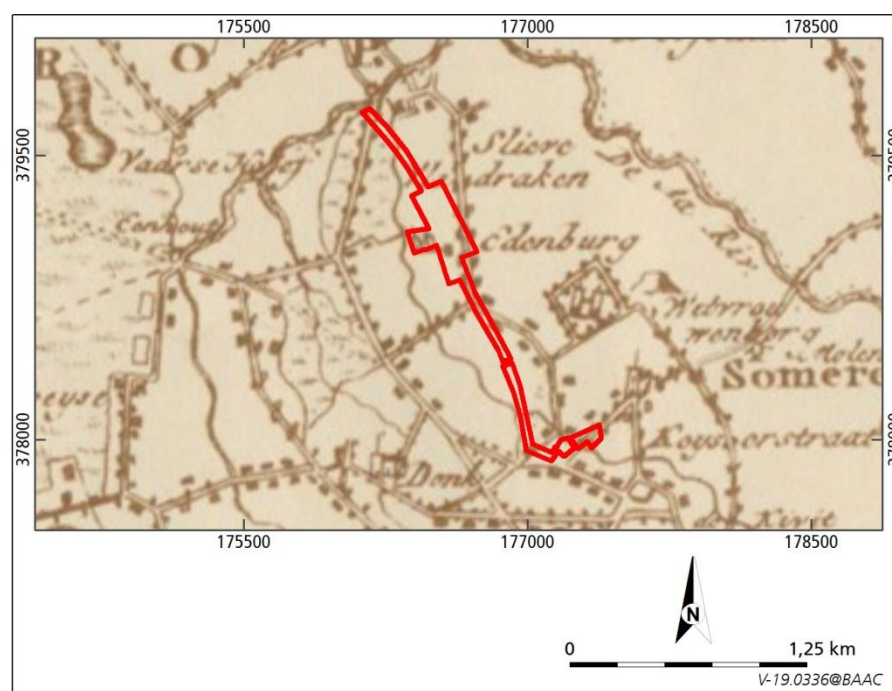
⁴⁷ Coenen 2001.

⁴⁸ Coenen 2001.

Op Slieven lag eveneens een hoeve die Slieven heette. De ligging van de hoeve is nog niet nauwkeurig vastgesteld, temeer daar deze in de 16^e eeuw niet meer werd genoemd. In enkele akten werd de ligging aangeduid nabij het *Molenvenne*. De hoeve Slieven wordt voor het eerst vermeld in 1368.⁴⁹ De locatie van deze hoeve valt mogelijk te relateren aan enkele vondstmeldingen die in het verleden zijn gedaan rondom de huidige provinciale weg (zie §2.3.3).

18^e eeuw

Het plangebied maakte tot in de 19^e eeuw deel uit van het moerasachtige gebied Slieven dat ingeklemd lag tussen de Kleine Aa in het westen en de Aa in het oosten (zie fig. 2.11). Op het hoger gelegen zandgebied tussen beide beeklopen lag ten zuidoosten van het plangebied Someren. Ten noorden van het plangebied staat het gehucht Slieve weergegeven evenals het toponiem Vladraken. De buurtschap Slieve ligt in werkelijkheid meer zuidelijk, ter hoogte van de huidige Houtbroekdijk. Het noordelijk gelegen gehucht betreft de buurtschap Vlerken. De buurtschappen Slieve en Vlerken waren met de oude kern van Someren, de buurtschap Speelheuvel, verbonden door een weg met aan weerszijde huizen. Haaks op deze weg staat de voorloper van de huidige Houtbroekdijk weergegeven en had destijds als naam Klotterstraat. In het westelijke deel van de centrale verbreding van het plangebied staat op de 18^e eeuwse kaart een gehucht of landhuis aangegeven. Deze locatie komt overeen met het hoger gelegen rabatten bos. Het vermoeden bestaat dat hier een landhuis in de 18^e eeuw heeft gestaan met mogelijke laatmiddeleeuwse voorlopers. Oostelijk van het plangebied staat het kasteel Edenburg weergegeven. Dit betreft een terrein waarin overblijfselen van het kasteel Edenburg voorkomen uit de late middeleeuwen. Het terrein is gedeeltelijk beschermd.⁵⁰



Figuur 2.11 Indicatieve ligging van het plangebied op een uitsnede van een kaart uit het einde van de 18^e eeuw (Verhees 1794).

⁴⁹ Coenen 2001.

⁵⁰ RCE 2019.

19^e eeuw

Op de eerste kadastrale kaart uit het begin van de 19^e eeuw (1811-1832; bijlage 2) is zichtbaar dat het gebied ten zuiden van de Houtbroekdijk destijds onbebouwd was. De perceelnr. 878 (bouwland) en 879 (tuin) grenzen wel aan een woonhuis (nr. 877).⁵¹ Dit woonhuis ligt aan de oostzijde van de Slievense Straat en vormt de noordoostelijke begrenzing van de buurtschap Speelheuvel.

Ten westen van de Slievense Straat loopt het plangebied door een voormalig bouwland. De aansluiting van de waterbuffergebieden in het zuidoostelijke deel naar de huidige Slievense Loop ligt volgens de eerste kadastrale kaart uit het begin van de 19^e eeuw op een voormalig wegtalud. Ten westen en noordelijk van dit wegtalud loopt het plangebied hoofdzakelijk door bouwland met een rechthoekige verkavelingsstructuur. Het gebied heeft als toponiem "*De Klotten Straat*". De Slievense Loop staat op de eerste kadastrale kaart in het gebied ten zuiden van de Houtbroekdijk niet aangegeven.

Ter hoogte van de Houtbroekdijk, de toenmalige Klottenstraat, komt aan de zuidzijde van deze straat een woning voor binnen de contouren van het plangebied (nr. 935). Ook ten noorden van deze historische weg grenst het plangebied aan een woning (nr. 197). Dit perceel en de omringende percelen 196, 198 en 199 lijken bij elkaar te horen en grenzen aan de oostzijde van de ingetekende Slievense Loop. Het huizencluster ten noorden van de Houtbroekdijk vormde mogelijk de opvolger van de laatmiddeleeuwse hoeve Lijndauwen. De percelen 196 en 197 waren destijds in gebruik als weiland, het perceel 198 als huis met erf en 199 als tuin.

Ten noorden van het huizencluster komt blokvormige en langgerekte strokenverkaveling voor. De percelen zijn in gebruik als weiland of hakhoutbos. Het gebied heeft als toponiem "*Slieven*". Opvallend is tevens dat de Slievense Loop meer westelijk is ingetekend dan de huidige loop en dat deze ten zuiden van het rabatten bos via sloten in westelijke en noordoostelijke richting geleid werd.

Ter plekke van de centrale verbreding van het plangebied wordt de percelingsstructuur hoofdzakelijk grootschalig. Het gebied wordt doorkruist door de vroegere weg van Someren naar Lierop (Molendijk?) op circa 200 m ten zuiden van de huidige Vlerkensweg. Het gebied was destijds nog onontgonnen (nrs. 106, 107, 148, 148a, 149, 130, 130a, 131 en 131a). Perceel 131 heeft een vierkante vorm en lijkt te duiden op een voormalige bebouwd perceel. Deze locatie ligt nagenoeg op dezelfde locatie als waar op recente lucht- en satellietbeelden (fig. 2.8a en b) een mogelijke motte met voorburcht heeft gelegen, mogelijk het verdwenen kasteel/adellijk huis Vladeracken. Volgens de OAT was dit perceel aan het begin van de 19^e eeuw in gebruik als heide. De belendende percelen 131 en 131a staan respectievelijk aangegeven als heide en dennenbos. Nr. 130a staat niet op de OAT aangegeven. Ook de percelen zijn 148, 148a en 149 waren destijds als dennenbos in gebruik. Het landgebruik verklaart mede de aanleg van een rabattenbos; vermoedelijk was de grond niet overal droog genoeg om bomen te laten groeien. Het gebied ten noorden van de vroegere weg van Someren naar Lierop was aan het begin van de 19^e eeuw nog in gebruik als heide (nrs. 106 en 107). Het gebied is als toponiem "*de Tommelen*" aangegeven en verwijst volgens sommigen naar het voorkomen van grafheuvels (*Tumuli*)⁵².

Het gebied ten noorden van de huidige Vlerkensweg (nrs. 97, 99, 100 en 101) wordt aan het begin van de 19^e eeuw gekenmerkt door blok- of strookvormige verkavelingsstructuur. Alle vier de percelen waren destijds in gebruik als weiland. Het gebied lag destijds binnen het inundatiegebied van de Kleine Aa en heeft als toponiem "*de Vloeten*".

⁵¹ Beeldbank 2019, perceelgebruik verkregen via de OAT, Oorspronkelijk Aanwijzende Tafel.

⁵² Schriftelijke mededeling, dhr. Van der Weerden.

Op oude kaarten uit de tweede helft van de 19^e eeuw is zichtbaar dat aan de situatie uit het begin van de 19^e eeuw weinig veranderd is (fig. 2.12 en 2.13). Aan het einde van de 19^e eeuw lijkt het percentage heidegebied ten opzichte van 1850 af te nemen.



Figuur 2.12 Ligging van het plangebied op een uitsnede van een kaart uit 1850 (Topotijdreis 2019).



Figuur 2.13 Ligging van het plangebied op een uitsnede van een kaart de Bonnekaart uit 1900 (Topotijdreis 2019).

20/21^e eeuw

In de eerste helft van de 20^e eeuw verandert er weinig in het landgebruik in en rondom het plangebied (fig. 2.14). Duidelijk zichtbaar op de oude kaart uit 1950 (en die uit 1900) zijn tevens de oude, hoog gelegen bouwlandcomplexen, aangegeven met een typische radiale vorm. Deze zones zijn vaak gebieden met een rijk archeologisch archief.

Er hebben tijdens de Tweede Wereldoorlog binnen het plangebied geen oorlogshandelingen plaatsgevonden. Deze hebben meer oostelijk plaatsgevonden nabij het naastgelegen dorp Asten aan de overzijde van de Zuid-Willemsvaart.⁵³ Het plangebied ligt volgens de Indicatieve Kaart voor Militair Erfgoed⁵⁴ niet in een zone waar oorlog gerelateerde sporen te verwachten zijn.

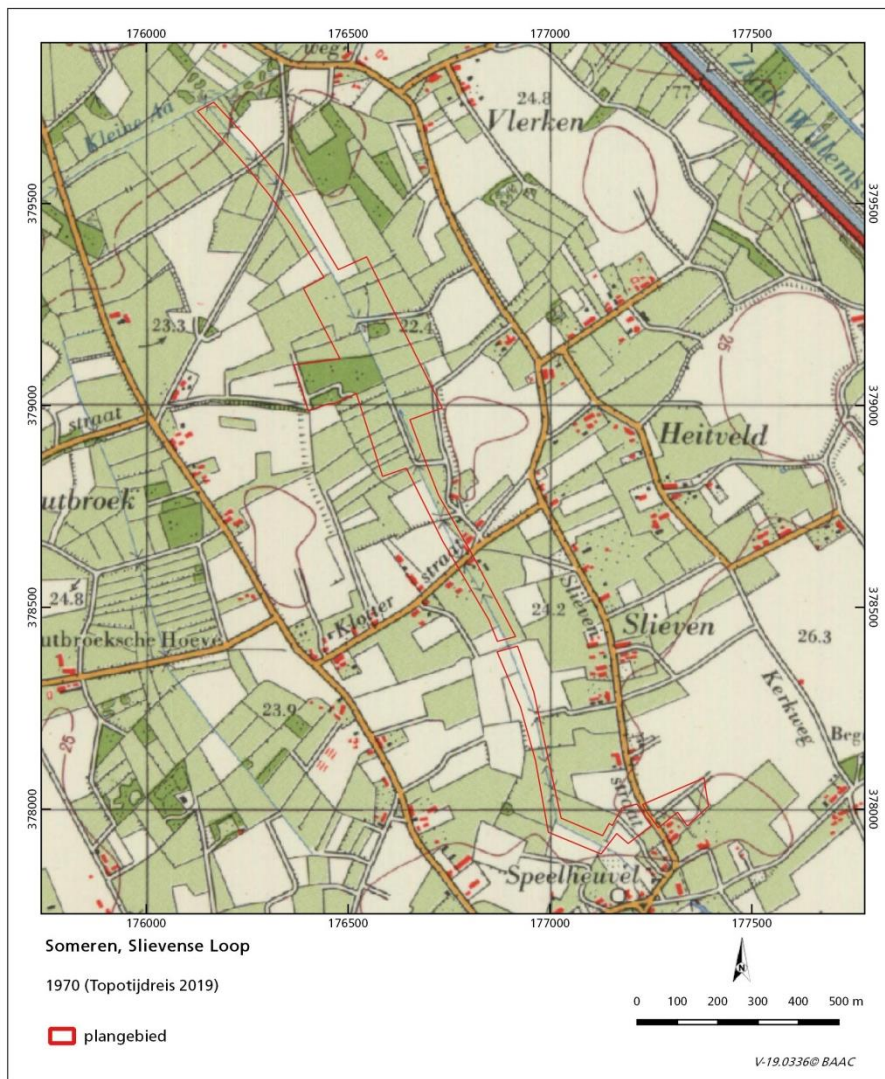
⁵³ Mondelinge mededeling, dhr. Van der Weerden. Gebiedskenner en WOII kenner bij BAAC.

⁵⁴ IKME 2019.



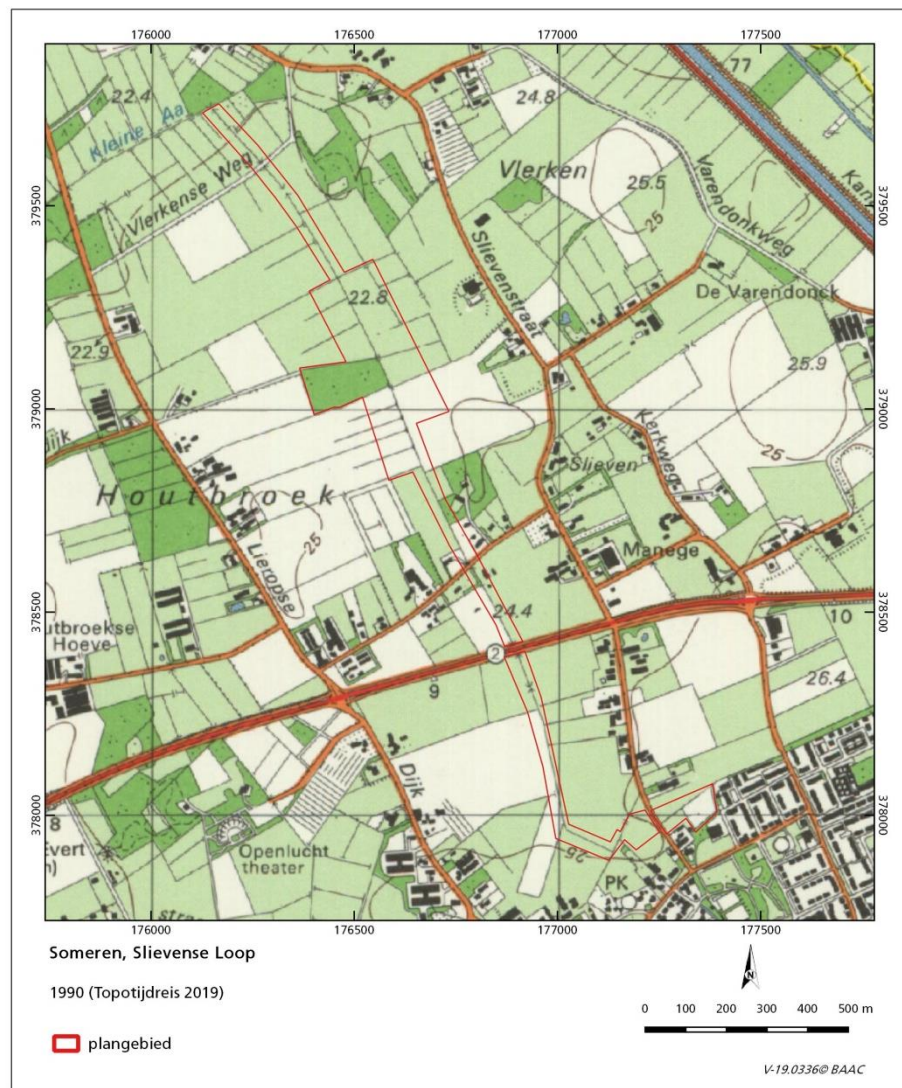
Figuur 2.14 Ligging van het plangebied op een uitsnede van een kaart de Bonnekaart uit 1950 (Topotijdreis 2019).

Op een oude kaart uit 1970 is zichtbaar dat het vrijwel gehele gebied veranderd is door de ruilverkaveling. De Slievense Loop is in haar huidige vorm op de kaart zichtbaar en vormt daarbij een strak afgebakende afwateringsloop, die haaks op de langwerpige, smalle strokenverkaveling ligt. Het landgebruik is in de jaren '70 van de vorige eeuw totaal veranderd van een hoofdzakelijk bouwland en bosproductiegebied naar een hoofdzakelijk door gras gedomineerd gebied (fig. 2.15). Het door rabatten gekenmerkte perceel in het verbrede centrale deel van het plangebied is nog wel in gebruik als bosgebied. Dit perceel lijkt de ontginning van het gebied te zijn ontlopen. Ook de oude bouwlandcomplexen lijken niet grotendeels authentiek te zijn.



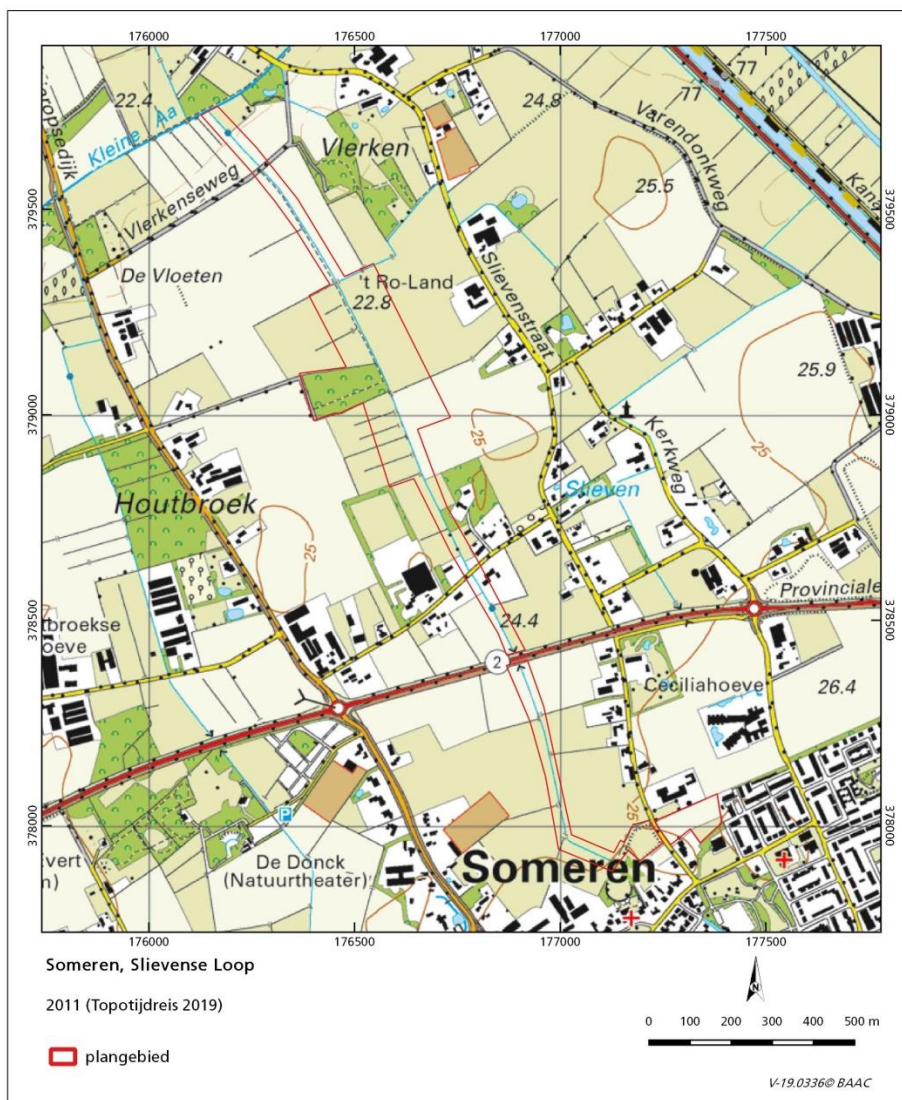
Figuur 2.15 Ligging van het plangebied op een uitsnede van een oude kaart uit 1970 (Topotijdreis 2019).

Op een oude kaart uit 1990 is weinig veranderd zichtbaar ten opzichte van de situatie uit 1970 (fig. 2.16). Wel is de Vlerkenseweg voor het eerst zichtbaar; de oude weg van Someren naar Lierop is uit het landschap verdwenen. Ten noorden van de Houtbroekdijk is het oude bouwlandcomplex verdwenen. Het oude bouwlandcomplex maakt in die periode deel uit van een grootschalig akkerlandcomplex. Ten zuiden van de Houtbroekdijk zijn twee gebouwen zichtbaar, die op een oude kaart uit 2011 deels weer verdwenen zijn. Verder is zichtbaar dat de bebouwde kom van Someren tot aan het zuidoostelijke deel van het plangebied is uitgebreid.



Figuur 2.16 Ligging van het plangebied op een oude kaart uit 1990 (Topotijdreis 2019).

Op een oude kaart uit 2011 is zichtbaar dat er steeds meer grootschalige akkerpercelen worden ontwikkeld (fig. 2.17). De oude bouwlandcomplexen zijn alleen nog aan de hoogtecontouren zichtbaar. Binnen het plangebied is zichtbaar dat het perceel ten westen van de Slievenstraat in het zuidoostelijke deel van het plangebied staat aangegeven als een afgegraven perceel met steilranden. De weg ten westen van dit perceel was al aan het begin van de 20^e eeuw verdwenen. Bebouwing komt alleen voor op circa 50 m ten zuiden van de Houtbroekdijk. Dit gebouw is op basis van recente luchtfoto's (fig. 1.2) niet meer aanwezig.



Figuur 2.17 Oude kaart uit 2011 (Topotijdreis 2019).

2.3.3 Archeologie

Over het algemeen zijn in Nederland op verschillende niveaus (landelijk, provinciaal, regionaal en gemeentelijk) archeologische (verwachtings-)kaarten opgesteld. Het huidige beleid, dat van toepassing is op het plangebied, is gebaseerd op de gemeentelijke verwachtingskaart (zie bijlage 3).⁵⁵ Het plangebied maakt deel uit van een gebied dat grotendeels valt binnen een gebied met een lage archeologische verwachting; categorie 6. Binnen deze zones kunnen wel archeologische waarden worden aangetroffen, alleen zijn deze gebieden op basis van geomorfologie, grondwatertrap, en bodemkundige eigenschappen van het terrein (beekdal, beekerdgrond, vlakvaaggrond etc.) moeilijk te onderzoeken. Tevens geldt voor deze gebieden dat dergelijke arealen vaak worden gekenmerkt door incidenteel en extensief gebruik door de mens (depositielocaties, weiden, grondstofwinning etc.), waardoor eventueel aanwezige archeologische resten lastig tot zeer moeilijk te prospecteren zijn. Voor de gebieden met een categorie 6 zijn geen ondergrenzen of een aanlegvergunning van toepassing.⁵⁶

⁵⁵ Berkvens 2015.

⁵⁶ Berkvens 2015.

Het uiterst zuidoostelijke deel van het plangebied ten oosten van de Slievenstraat ligt deels in een gebied van hoge archeologische waarde, categorie 3, en deels in een gebied met een hoge archeologische verwachting, categorie 4. Voor categorie 3 geldt dat dit gebieden zijn van archeologische waarde, waaronder AMK-terreinen van (hoge) archeologische waarde en de historische kernen van dorpen en gehuchten uit 1832 waar met grote waarschijnlijkheid archeologische resten verwacht kunnen worden. Dit gebied grenst aan een boerenerf dat op de eerste kadastrale kaart uit begin 19^e eeuw reeds staat aangegeven. Er bestaat een hoge kans op het aantreffen van bijgebouwen en/of aanverwanten in dit gedeelte van het plangebied. De vrijstellingsdrempel bij deze categorie gebieden is een bodemingreep met een oppervlakte van 250 m² en/of een diepte van 0,4 m. Voor categorie 4 geldt dat dit gebieden zijn waarvan op basis van bewoningsmodellen met een grote waarschijnlijkheid archeologische resten verwacht worden. Het merendeel van de bekende archeologische vindplaatsen in Someren ligt in deze zones. De vrijstellingsdiepte voor deze gebieden is een bodemingreep met een oppervlakte van 250 m² en/of een diepte van 0,4 m.

Het gebied aan de westzijde van de Slievenstraat tot aan de kruising met de provinciale weg heeft grotendeels een categorie 6 toebedeeld gekregen vanwege de ligging binnen het beekdal van de Slievense Loop. Een smalle driehoek aan de westzijde van de Slievenstraat heeft een middelhoge archeologische verwachting toebedeeld gekregen, categorie 5. Deze verwachting is gebaseerd op de ligging in een overgangszone tussen het laag gelegen beekdal en de hoger gelegen omringende zandgronden. Dergelijke zogenoemde gradiëntzones zijn gunstige vestigingslocaties voor met name jagers/verzamelaars uit de steentijd, maar ook restanten van sedentair levende boeren kunnen hier nog worden aangetroffen. Binnen deze zones kunnen terreinen liggen waar door erosie of uitloging alle archeologische waarden verdwenen zijn, naast terreinen waar door afdekking met plaggen eventueel aanwezige archeologische waarden juist zeer goed geconserveerd zijn. De vrijstellingsdiepte voor deze gebieden is een bodemingreep met een oppervlakte van 2500 m² en/of een diepte van 0,4 m.

Het gebied tussen de kruising met de provinciale weg en de Houtbroekweg heeft een hoge archeologische verwachting, categorie 4, toebedeeld gekregen. Deze hoge verwachting heeft te maken met de aanwezigheid van oude akkercomplexen in de nabije aanwezigheid van een historisch bebouwingslint langs de Houtbroekdijk en boerenhoeves aan de noordzijde van de provinciale weg.

De zone westelijk van de Slievense Loop langs de Houtbroekdijk ligt in een gebied van hoge archeologische waarde, categorie 3, vanwege de (voormalige) historische boerderijen die langs deze weg hebben gelegen. De zone oostelijk van de Slievense Loop langs de Houtbroekdijk heeft geen archeologische verwachting, categorie 7. Dit perceel is reeds archeologisch onderzocht (fig. 2.17; nr.2106601100) en is vervolgens ontwikkeld.

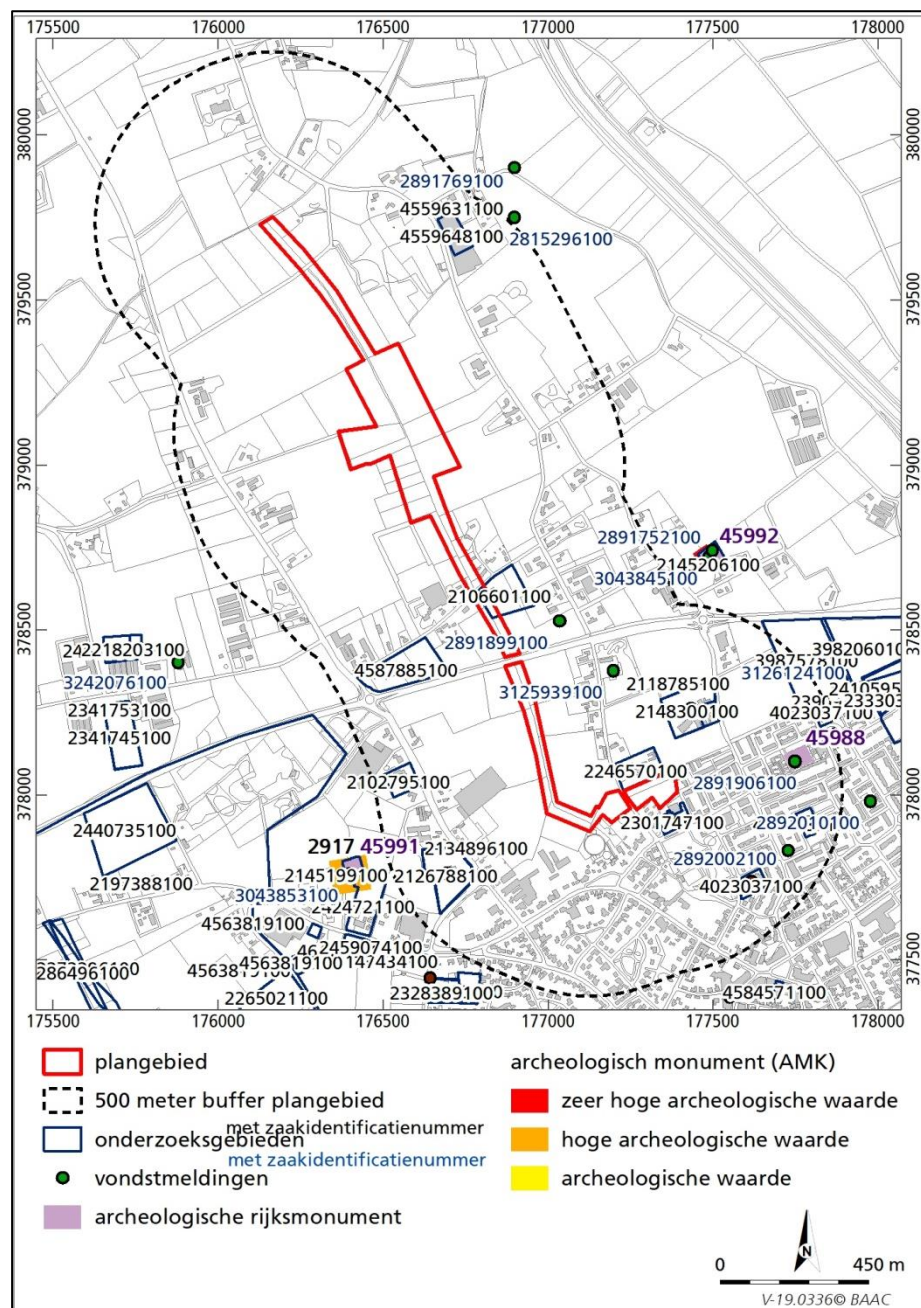
Aan de noordzijde van de Houtbroekdijk geldt tot circa 100 m noordelijk van deze weg een hoge archeologische verwachting, categorie 4, vanwege de aanwezigheid van oude bouwlandcomplexen. Het oostelijke deel is gedeeltelijk aangegeven als een gebied van hoge archeologische waarde, categorie 3. Hier komt een cluster oude woningen/boerderijen voor die op de eerste kadastrale kaart staan aangegeven en mogelijk laatmiddeleeuwse voorlopers hebben.

Vanaf circa 100 m noordelijk van de Houtbroekdijk ligt het plangebied nagenoeg in z'n geheel in een gebied met een lage archeologische verwachting. Deze

verwachting is gebaseerd op de ligging in het beekdal van de Slievense Loop. Uit bestudering van het AHN-3 blijkt dit echter toch wat genuanceerder te zijn en loopt de oorspronkelijke beekloop meer oostelijk dan op de verwachtingskaart staat aangegeven. Deze kaart is overigens gebaseerd op het toenmalig beschikbare hoogtebestand, AHN-2, wat mede een verklaring kan zijn voor dit vernieuwd inzicht in de locatie van het oorspronkelijke beekdal van de Slievense Loop.

Een kleine punt in de zuidoosthoek van de centrale verbreding van het plangebied ligt in een gebied met een hoge archeologische verwachting, categorie 4. Hier toucheert het plangebied een oude bolle akker. Het gebied langs de beekloop van de Kleine Aa in het uiterste noorden van het plangebied heeft een middelhoge archeologische verwachting toebedeeld gekregen. De reden is de iets hoger ligging van dit gebied.

Naast deze verwachte archeologische waarden zijn rond het plangebied in het verleden ook daadwerkelijk archeologische waarden aangetroffen. In de database van de RCE, Archis 3, hebben in en rond het plangebied (straal van circa 500 m) diverse archeologisch onderzoeken plaatsgevonden, waarbij plaatselijk ook archeologische vondsten zijn gedaan (zie fig. 2.18). Bepaalde gebieden zijn vanwege hun archeologische waarde vermeld op de Archeologische Monumentenkaart. Binnen een straal van 500 meter is één archeologisch monumententerrein bekend. Het betreft het beschermde Rijksmonument 45988 op circa 450 m oostelijk van het plangebied. Het betreft een terrein waarin overblijfselen van de Lambertuskerk(kruiskerk) in de ondergrond aanwezig zijn. De kerk dateert voor het jaar 1436 (verbouwing). Net buiten de 500 m contouren van het plangebied komen nog twee beschermde AMK-terreinen voor (nr. 45991 op circa 550 m westelijk van het plangebied en nr. 45992 op circa 550 oostelijk van het plangebied). Het AMK-terrein ten westen van het plangebied betreft kasteel "De Donck" uit de late middeleeuwen en het AMK-terrein ten oosten van het plangebied betreft kasteelterrein Edelenburg, eveneens uit de late middeleeuwen.



Figuur 2.18 Ligging van het plangebied met de bekende archeologische vondstmeldingen, monumenten en onderzoeken (RCE 2019).

Binnen het plangebied zelf zijn vooralsnog geen vondstmeldingen bekend. Navraag bij de heemkundekring De Vonder leverde vooralsnog geen aanvullende informatie op.⁵⁷

Binnen de plancontouren is één archeologisch onderzoek uitgevoerd in het verleden (nr. 2106601100). Het betreft een bureau- en booronderzoek aan de Houtbroekdijk dat in 2007 is uitgevoerd door het toenmalige Bilan.⁵⁸ Op basis van het bureauonderzoek werd aan het plangebied een middelhoge tot lage verwachting toegekend voor vindplaatsen van de metaaltijden tot de late

⁵⁷ Email, d.d. 06-11-2019 naar secretaris heemkundekring.

⁵⁸ Janssens 2007.

middeleeuwen. Omdat het plangebied op de overgang van lagere gronden naar de dekzandruggen van Someren ligt, kunnen er mogelijk *off-site* verschijnselen worden aangetroffen. Het veldwerk bevestigde deze verwachting niet. Als bodemtype werd een gooreerdgrond aangetroffen. Het profiel was tot op de C-horizont verstoord: aan de basis van de bouwvoor waren brokken C-materiaal en in twee gevallen ook minimale brokjes B-materiaal opgenomen. Er werden geen archeologische indicatoren aangetroffen die wezen op een archeologische vindplaats. Het gehele plangebied werd archeologisch gezien vrijgegeven.

In het gebied rondom of nabij de Houtbroekdijk is in 2018 door KSP Archeologie op circa 200 m ten westen van het plangebied een archeologisch bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek, verkennende fase uitgevoerd aan de Houtbroekdijk 29 (nr. 4587885100).⁵⁹ Uit het booronderzoek is gebleken dat de zuidelijke helft van het plangebied sprake is van intacte enkeerdgronden en in het noordoosten en westen van AC-profielen waar een dik humeus cultuurdek ontbreekt. Plaatselijk werd onder het plaggendek nog een restant van de oorspronkelijke podzolbodem aangetroffen. Het potentiële archeologische sporenniveau in de top van de C-horizont was nog (deels) intact aanwezig. Op basis hiervan gold een middelhoge verwachting voor zowel vuursteenvindplaatsen uit het laat-paleolithicum tot en met het neolithicum als voor nederzettingen uit het neolithicum tot en met de volle middeleeuwen (tot in de 13^e eeuw) voor het grootste deel van het plangebied. Op het terrein ten oosten van de boerderij aan de Houtbroekdijk 29 kon de verwachting op basis een recente bodemverstoring naar laag worden bijgesteld. De hoge verwachting voor een vindplaats uit de nieuwe tijd bleef gehandhaafd voor het westelijke deel van het plangebied vanwege historische bebouwing. Er werd een vervolgonderzoek door middel van een proefsleuvenonderzoek geadviseerd.

Op circa 200 m ten oosten van het plangebied is even ten zuiden van de Houtbroekdijk een vondstmelding bekend (nr. 2891899100). Tijdens een veldinspectie in 1967 werd ongedateerd materiaal aangetroffen (baksteen en leisteen) dat zou kunnen wijzen op voormalige bebouwing ter plaatse. De auteur spreekt van een mogelijk kasteelterrein (hoeve Slieven?). Ten zuiden van de provinciale weg is op circa 250 m ten oosten van het plangebied eveneens een vondstmelding bekend (nr. 3125939100) uit 1967. Hier zouden grachten voorkomen, die onderdeel uitmaakten van het vermoedelijke kasteelterrein ter plaatse.

Circa 150 m ten zuidoosten van dit vermoedelijke kasteelterrein zijn tijdens een archeologische opgraving uitgevoerd door ACVU-HBS in 2007 resten van een grafveld en de randzone van een nederzetting uit de late ijzertijd en Romeinse tijd aangetroffen (nr. 2148300100). Deze opgravingslocatie ligt op circa 150 m ten noordoosten van de zuidoostelijke hoek van het plangebied. Nagenoeg overal in het opgegraven areaal, met uitzondering van de zuidoostelijke hoek, zijn structuren uit de volle middeleeuwen aangetroffen. Het betreft onder meer hoofdgebouwen, bootvormige bijgebouwen, rechthoekige schuurtjes en/of spiekers, vijfhoekige hooimijten, waterputten en -kuilen, (erf) greppels en 'mestkuilen'. De structuren zijn te verdelen over ten minste drie erven. Twee hiervan lijken incompleet opgegraven, maar een derde is bijna geheel onderzocht. Vanaf de 14^e/15^e eeuw begint de ophoging van het opgravingsterrein met plaggenmest, waarbij de depressies vermoedelijk nog langere tijd als zodanig zichtbaar zijn gebleven.⁶⁰

⁵⁹ Koeman 2018.

⁶⁰ De Boer & Hiddink 2009.

De zuidoosthoek van het plangebied grenst aan een onderzoeksterrein waarvoor in 2009 een bureauonderzoek is uitgevoerd door Archaeo (nr. 2246570100). Het plangebied lijkt na uitvoering van het bureauonderzoek niet nader te zijn onderzocht. Er zijn geen gegevens van dit onderzoek bekend in Archis of in het E-depot Dans Easy. Momenteel is op dit perceel een dierenartsenpraktijk gevestigd.

Op circa 50 m ten zuiden van de zuidoosthoek van het plangebied is in 2010 door Archol een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd aan de Avennelaan 'Diamant'.⁶¹ Tijdens dit onderzoek zijn twee sloten en vier afvalkuilen aangetroffen, die gedateerd kunnen worden in de tweede helft van de 18^e eeuw tot en met het begin van de 20^e eeuw. Andere sporen werden niet aangetroffen. Er werd geen nader vervolgonderzoek geadviseerd.

In het gebied ten (zuid)oosten van het plangebied zijn meerdere vondstlocaties bekend. Op circa 450 m ten oosten van het plangebied in het Rijksmonument 45988 is één vondstmelding bekend (nr. 2891906100). Het betreft het aantreffen van de fundering van de vroegere Lambertuskerk uit de late middeleeuwen B tot en met de vroege nieuwe tijd A.

Op circa 400 m ten zuidoosten van het plangebied heeft een archeologische begeleiding, protocol opgraven, plaatsgevonden dat is uitgevoerd VUHbs archeologie (nr. 4002188100).⁶² Bij bouwwerkzaamheden aan de Sijlkenstraat in Someren werden door vrijwilligers van heemkundekring De Vonder paalsporen van een boerderij uit de volle middeleeuwen aangetroffen. Hierop is een noodopgraving uitgevoerd. Slechts de helft van het gebouw en enkele greppels die mogelijk aan het erf gerelateerd konden worden, zijn opgegraven. Het erf is aan de hand van het aardewerk in de 12^e of 13^e eeuw te dateren. Op basis van enkele scherven is de datering te vernauwen tot de eerste helft van de 12^e eeuw. Naast het erf uit de middeleeuwen zijn gebouwsporen aan het licht gekomen uit de midden of late ijzertijd. Het gaat om een deel van een boerderij, een structuur waarvan de functie niet te achterhalen is en een vier-palige spieker.

Circa 50 m ten westen van het noodopgravingsterrein is een houten waterput uit de late middeleeuwen tot en met de midden nieuwe tijd aangetroffen (nr. 2892002100). Hier weer circa 50 m westelijk van heeft in 2016 een proefsleuvenonderzoek plaatsgevonden op circa 400 m ten zuidoosten van het plangebied (nr. 4023037100). Het door Transect uitgevoerde sleuvenonderzoek ter plekke van de nieuw te realiseren Paulusschool leverde nederzettingssporen uit de volle middeleeuwen op. Er zijn zeker tien structuren van gebouwen, waaronder drie huisplattegronden, twee spiekers, vier bijgebouwen (waarvan twee ook mogelijk een huis kunnen zijn geweest) en een hooimijt aangetroffen. Ook zijn zeven waterputten/-kuilen aangetroffen, enkele ongedefinieerde kuilen en relatief grote greppels die in eerste instantie geïnterpreteerd kunnen worden als laat- of post-middeleeuwse perceelsgreppels. Met behulp van vondstmateriaal, dat met name uit aardewerk met een hoge fragmentatiegraad bestond, zijn de sporen en structuren gedateerd tussen 1100 tot 1350 AD. De structuren zijn verdeeld over meerdere erven, waarbij het meest centraal gelegen erf in twee fases bewoond is geweest tussen 1150-1250 AD. De aangetroffen structuren zijn vergelijkbaar met andere bekende volmiddeleeuwse nederzettingen in Someren. Ze lijken een agrarische nederzetting te vertegenwoordigen.⁶³

Ten zuidwesten van het plangebied zijn binnen een straal van 500 m twee archeologische onderzoeken bekend (nrs. 2102795100 en 2134896100). Het eerst vermelde onderzoek ligt op circa 400 m ten westen van het plangebied en betreft

⁶¹ Hos 2011.

⁶² Van Haasteren *et al.* 2016.

⁶³ Mol *et al.* 2018.

een booronderzoek dat is uitgevoerd door BAAC in 2005.⁶⁴ Uit dit onderzoek bleek dat het plangebied op de flank van een dekzandrug lag, waarop een verstoord esdek werd aangetroffen. De Laag van Usselo werd niet aangetroffen. Tevens werden geen archeologische indicatoren aangetroffen. Het plangebied werd archeologisch gezien afgeschreven.

Het laatst vermelde onderzoek ligt op circa 400 m ten zuidwesten van het plangebied en betreft een proefsleuvenonderzoek dat in 2006 is uitgevoerd aan de Lieropsedijk 21-23. Het proefsleuvenonderzoek is uitgevoerd door ACVU-HBS.⁶⁵ Het onderzoek heeft geen relevante archeologische sporen opgeleverd. Enkel (sub)recente sporen en natuurlijke fenomenen zijn aangetroffen. Het advies luidt dat in het plangebied geen verder archeologisch onderzoek uitgevoerd dient te worden.

In het noordelijke deel in een straal van 500 m rondom het plangebied zijn een bureau- en een booronderzoek uitgevoerd in 2017 (nrs. 4559631100 & 4559648100) door het Bureau voor Archeologie.⁶⁶ Uit dit onderzoek blijkt dat het plangebied op een dekzandvlakte ligt, waarop zich gooreerdgronden hebben kunnen ontwikkelen. Mogelijk komen hier nog resten van het dorp Vlerken in de ondergrond voor. Er wordt geadviseerd het noordelijke deel van het plangebied dat binnen de historische kern van Vlerken ligt nader te onderzoeken door middel van proefsleuven. Het zuidelijke deel werd vrijgegeven op basis van de aanwezige bodem en verstoringen ter plaatse.

Circa 100 m ten oosten van dit plangebied, op circa 500 m van het plangebied gelegen werden tijdens niet-archeologisch werk in 1990 diverse archeologische resten aangetroffen. Er werd onder meer een brok tefriet, diverse fragmenten handgevormd aardewerk, wat ruwwandig gedraaid aardewerk en Terra Nigra uit de ijzertijd tot en met de late middeleeuwen B aangetroffen.

Op basis van de bekende vondstmeldingen in de nabije omgeving van het plangebied worden binnen het plangebied dus voornamelijk archeologische nederzittings- of begravingsresten vanaf de ijzertijd tot en met de volle middeleeuwen verwacht.

⁶⁴ De Groot 2005.

⁶⁵ Schurmans 2006.

⁶⁶ Roodenburg 2017.



3

Archeologische verwachting

Het plangebied maakt deel uit van een overwegend relatief laag gelegen dekzand- of beekdalgebied, ook wel Slieven genoemd, dat ligt ingeklemd tussen twee noord-zuid georiënteerde dekzandruggen. Binnen dit lager gelegen deel van het pleistocene landschap liggen het centrale en noordelijke deel van het plangebied deels in het beekdal van de Slievense Loop en de Kleine Aa. Nabij de Vlerkenseweg komt een (dek- of stuif)zandopduiking voor, die beide beekdalen van elkaar scheidt. Hier lopen de contouren van de Slievense Loop meer oostelijk dan op de landschappenkaart en de archeologische verwachtingskaart van de gemeente Someren staan aangegeven.

Het zuidelijke deel van het plangebied, grofweg beginnende vanaf 100 m noordelijk van de Houtbroekdijk, ligt op een dekzandvlakte. De dekzandvlakte bevat nagenoeg geen verval en ligt hoger dan het noordelijk gelegen beekdal van de Slievense Loop. Het lijkt erop dat de oorspronkelijke Slievense Loop pas op circa 100 m ten noorden van de Houtbroekdijk ontspringt. Het bovenstroomse deel van de huidige Slievense Loop is dan ook vermoedelijk door de mens aangelegd óf fungeerde hooguit als een lokaal afwateringsbeekje met een lage afvoercapaciteit. Het verschil in landschapsgenese tussen het respectievelijk het zuidelijke en het centrale en noordelijke deel van het plangebied komt tot uiting in de aan- of afwezigheid van archeologische resten. In de hoger gelegen dekzandvlakte in het zuidelijke deel van het plangebied zijn archeologische vondsten vanaf de ijzertijd tot en met de volle middeleeuwen en mogelijke sporen van een laatmiddeleeuws kasteelterrein aangetroffen. Binnen de contouren van het beekdal van de Slievense Loop zijn voornamelijk geen archeologische resten bekend. Hierbij dient te worden opgemerkt dat er in dit gedeelte van het plangebied voornamelijk geen archeologische onderzoeken zijn uitgevoerd.

Het uiterst zuidoostelijke deel van het plangebied lijkt, evenals een smalle zone in de centrale verbreding van het plangebied, op een hogere dekzandrug of dekzandwieling te liggen. Deze hoger gelegen delen in het landschap waren uitermate geschikte vestigingslocaties voor sedentair levende boeren vanaf het neolithicum vanwege de hoge en droge ligging. Dit komt tot uiting door het aantreffen van nederzettingen en resten van een grafveld uit de ijzertijd tot en met de volle middeleeuwen op deze hoger gelegen zandgronden. De historische kernen/buurtschappen in de omgeving van het plangebied liggen alle op dergelijke dekzandruggen – of -koppen.

Als gevolg van verploeging en aftopping in de late middeleeuwen is het natuurlijke bodemprofiel op de hogere toppen waar oude bouwlanden voorkomen grotendeels afgetopt, waardoor hier een AC- of ABC-profiel aanwezig is. Dit blijkt uit de beschikbare booronderzoeken die rondom het plangebied zijn uitgevoerd. Door plaggenbemesting vanaf de 14^e/15^e eeuw is hier vervolgens een dik cultuurdek (plaggendek) ontstaan. Ondiep voorkomende archeologische resten uit de steentijd worden in deze gebieden vanwege de aftopping van het natuurlijke bodem niet meer "in situ" verwacht.

Op de plekken waar lokale dekzandopduikingen of flanken van dekzandruggen voorkomen worden veld- of haarpodzolgronden verwacht met een vermoedelijk (groten)deels intacte podzolbodem. In de late middeleeuwen zijn deze gebieden opgehoogd door egalisatie van de hoger gelegen kopjes. Hierdoor is het natuurlijke bodemprofiel hier nog (deels) bewaard gebleven.

Op de lagere zandgronden of dekzandvlaktes worden gooreerdgronden met een AC-profiel verwacht. Door de aanleg van de Slievense Loop, de ruilverkaveling en bijbehorende ontginningen van dit lager gelegen dekzandgebied zullen hier bodemverstoringen hebben plaatsgevonden. Op welke schaal dit is gebeurd is vooralsnog niet bekend.

In de 17^e eeuw en later zijn de laaggelegen gebieden opgehoogd met relatief humusarm materiaal om ze beter begaanbaar en bruikbaar voor de landbouw te maken. Hierdoor is het natuurlijke bodemprofiel, dat bestaat uit een moerige A-horizont met plaatselijk een zwak ontwikkelde podzol, afgedekt geraakt met een dik cultuurdek. Als gevolg van de afdekking is de bodem en daarmee de eventueel aanwezig archeologische sporen goed bewaard gebleven. Binnen de contouren van de beekdalen van de Slievense Loop en de Kleine Aa worden bekeerddgronden of meerveengronden verwacht met relatief hoge grondwaterstanden. Organische resten zullen hier goed geconserveerd zijn.

In het gebied tussen de beekdalen van de Slievense Loop en de Kleine Aa ingeklemd komt een (stuif- of dek)zandopduiking voor, waarin zich vlakvaaggronden hebben ontwikkeld. In dit gebied dient rekening te worden gehouden met overstoven, dan wel begraven maaivelden. Juist op deze locatie liep de oude weg van Someren naar Lierop (voorheen Molendijk?). Tevens ligt net ten zuiden van deze oude weg een mogelijk motte met voorburcht (bijlage 4). Mogelijk betreft dit complex de verdwenen hoeve Vladeracken, waarvan reeds halverwege de 14^e eeuw melding van werd gedaan.

Op basis van de landschappelijke ligging en de verwachte bodemopbouw binnen het plangebied wordt aan de hogere delen van het plangebied met oude bouwlanden een hoge verwachting voor archeologische resten (nederzettingen, graven e.d.) uit het neolithicum tot en met de volle middeleeuwen toegekend (1,80 ha; bijlage 4). Specifiek worden op basis van de omringende archeologische gegevens vooral resten vanaf de ijzertijd verwacht. Voor ondiep reikende vuursteenvindplaatsen uit de steentijd geldt, vanwege de verwachte aftopping van de bodem als gevolg van verploeging e.d., een lage verwachting.

De middelhoog gelegen gebied binnen het plangebied hebben een middelhoge verwachting op het aantreffen van jagers/verzamelaars uit de steentijd, alsmede een middelhoge verwachting op nederzettingsterreinen toebedeeld gekregen (7,84 ha). Deze verwachting geldt voor de zones waar laarpodzolgronden, gooreerdgronden en/of vlakvaaggronden worden verwacht op de bodemkaart. Aanwijzingen voor (tijdelijke) kampjes uit de steentijd in en rondom het plangebied zijn vooralsnog niet bekend. Wel zijn dergelijke resten aangetroffen langs het beekdal van de Kleine Aa westelijk van het plangebied. Van steentijdvindplaatsen is bekend dat deze voornamelijk voorkomen op (de flanken van de) hogere dekzandopduikingen of –kopjes rondom een ven of beekdal. Ter plekke van de zone met vlakvaaggronden dient rekening te worden gehouden met meerdere archeologische niveaus.

Voor de lager gelegen beekdalgebieden en voor het gegraven deel van de Slievense Loop geldt een lage archeologische verwachting op het aantreffen van archeologische nederzettingenresten uit alle perioden (8,29 ha; bijlage 4). De natuurlijke beekdalzones met bekeerddgronden of meerveengronden waren te nat voor bewoning. Hier zouden in theorie archeologische resten gerelateerd aan

natte context kunnen voorkomen, zoals afvaldumps, rituele depositie, beschoeiing, resten gerelateerd aan visserij, infrastructuur e.d. Rituele deposities worden met name nabij het confluentiepunt tussen beide beekdalen verwacht nabij de tussengelegen zandopduiking. Eventuele voordes of brugresten worden verwacht ter hoogte van de kruisingen met oude wegen zoals die met de oude weg van Someren naar Lierop en die met de Klotterstraat, de huidige Houtbroekdijk. Ook wordt er een grachtvulling of aanvoergreppel van water vanaf de beekloop van de Slievense Loop naar de omgrachting van een mogelijke motte verwacht. Het gegraven deel van de Slievense Loop is voor meer dan 1 m –mv afgegraven. Hier worden geen archeologische resten meer verwacht.

Historisch gezien ligt het noordelijke deel van het plangebied in een relatief laag gelegen beekdal van de Kleine Aa met langgerekte strokenverkaveling. Het landgebruik bestond hier voornamelijk uit relatief natte graslanden. Het beekdal van de Slievense Loop met enkele hoger gelegen zandgronden bestond uit een afwisseling van graslanden en hakhoutbossen. Langs het beekdal van de Slievense Loop was het voormalig landgebruik heide dat in de loop van de 18^e, 19^e en 20^e eeuw geleidelijk aan bebost is geraakt. In dit gedeelte van het plangebied komt vermoedelijk een rabatten productiebos voor van hoge cultuurhistorische waarde. Dit perceel lijkt als enige tijdens de ruilverkaveling in de jaren '50/'60 van de vorige eeuw niet te zijn veranderd. Geadviseerd wordt dit gedeelte van het plangebied vanwege de cultuurhistorische waarde in z'n huidige staat te behouden (zie bijlage 4).

Het gebied rondom de Houtbroekdijk, de provinciale weg en de zone nabij de voormalige buurtschap Speelheuvel bestond in de 18^e/begin 19^e eeuw uit een afwisseling van gras- en bouwlanden. Rondom de Houtbroekdijk komt historische bebouwing en iets ten noorden hiervan een cluster boerderijen voor, waarbij de kans bestaat dat een gedeelte van deze historische bebouwing of bijgebouwen binnen het plangebied valt. Mogelijk dat het noordelijke boerderijencluster de opvolger is van de laatmiddeleeuwse hoeve Lijndauwen.

Voor de zone rondom de Houtbroekdijk geldt een hoge archeologische verwachting op het aantreffen van archeologische resten van boerenerven uit de late middeleeuwen en de nieuwe tijd. Een gedeelte van deze zone is reeds archeologisch onderzocht en heeft een lage archeologische verwachting voor alle perioden toebedeeld gekregen (zie bijlage 4). Ook komen er rondom de Houtbroekdijk op grote schaal afgravingen voor, waardoor slechts kleine stukken nog intacte archeologische resten kunnen herbergen. Ook deze afgegraven gebieden hebben een lage verwachting toebedeeld gekregen. Het uiterst zuidoostelijke deel van het plangebied grenst aan de historische kern van de buurtschap Speelheuvel. Ook hier kunnen resten van boerenerven vanaf de late middeleeuwen worden verwacht (zie bijlage 4).

Delen van het plangebied zijn op basis van een hoogtkaart interpretatie in het verleden afgegraven of ontgrond (bijlage 4). Deze gebieden hebben alle een lage archeologische verwachting toebedeeld gekregen op de archeologische verwachtingskaart.

Archeologische resten worden, afhankelijk van het voorkomende bodemtype, verwacht vanaf circa 30 à 50 cm –mv.



4

Conclusie en aanbevelingen

Hieronder volgt de beantwoording van de onderzoeksvragen:

Zijn binnen het plangebied bekende archeologische waarden aanwezig? Zo ja, zijn er gegevens bekend over de omvang, ligging, aard en datering hiervan?
Binnen het plangebied zijn tot op heden geen archeologische vondsten gedaan. In de directe omgeving van het plangebied zijn op de hogere delen van het landschap wel archeologische waarden (nederzettingsresten) bekend uit de ijzertijd tot en met de volle middeleeuwen (zie paragraaf 2.3.3). Tevens is bekend dat het plangebied in ieder geval al in het begin van de 19^e eeuw de bebouwing rondom de Houtbroekdijk doorsneed; de oude Klotterstraat. In het noordelijke deel doorkruist het plangebied de oude doorgaande weg van Someren naar Lierop (voorheen Molendijk?). Mogelijk dat ten zuiden van deze weg een motte met voorburcht ligt die gerelateerd kan worden aan hoeve Vladeracken, waarbij het plangebied de oostelijke omgrachting van deze mogelijke motte doorsnijdt. Ook ligt het uiterst zuidoostelijke deel van het plangebied nabij de historische kern van de buurtschap Speelheuvel, de oude kern van Someren.

Wat is de verwachte bodemopbouw in het gebied en zijn er gegevens bekend over bodemversturende ingrepen in het verleden binnen het plangebied?
Volgens de bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000, komen in de zuidoostelijke hoek en aan de westelijke zijde van het hoger gelegen zuidelijke deel van het plangebied hoge zwarte enkeerdgronden (kaartenheid zEZ23 met grondwatertrap VI en VII) voor. Deze antropogeen beïnvloede gronden hebben zich ontwikkeld in lemig fijn zand. Het niet geclassificeerde zuidoostelijke deel van het plangebied hier eveneens hiertoe worden gerekend.

In het zuidelijke deel ten zuiden van de Provinciale Weg komen laarpodzolgronden voor (kaartenheid cHn23 met een grondwatertrap V*), die zich hebben ontwikkeld in lemig fijn zand. Rondom de Provinciale Weg en de Houtbroekdijk komen aan de oostzijde van het plangebied volgens de bodemkaart gooreerdgronden voor (kaartenheid pZn23 met een grondwatertrap VI), die zich hebben ontwikkeld in lemig fijn zand. Het feitelijke beekdal van de Slievense Loop, beginnend op circa 100 m ten noorden van de Houtbroekdijk, wordt gekenmerkt door het voorkomen van beekerdgronden (kaartenheid kpEZg23 met grondwatertrap III) met een zavel- of kleidek van 15 tot 40 cm. Deze beekerdgronden hebben zich ontwikkeld in lemig fijn zand.

Het beekdal van de Kleine Aa wordt geassocieerd met meerveengronden met zand dat ondieper dan 120 cm -mv voorkomt, waarin geen humuspodzolbodemp in voorkomt (kaartenheid zVz met een grondwatertrap II).

Tussen de beekdalen van de Slievense Loop en de Kleine Aa komt een drogere zone voor met een GWT V, waar vlakvaaggronden in lemig fijn zand voorkomen (kaartenheid Zn23).

Het perceel aan de westzijde van de Slievenstraat in het zuidoostelijke deel van het plangebied is overduidelijk afgegraven. Het perceel ligt circa 1,2 m lager dan de omgeving. Ook de noordelijk hiervan gelegen sloot en omringende zone is

afgegraven met circa 1 m. Wat verder noordelijk is nabij een aansluiting met een westelijk gelegen sloot een rechthoekige verlaging in het maaiveld zichtbaar. De zuidelijk aangrenzende dekzandrug lijkt daarentegen nog wel geheel intact te zijn.

Aan weerszijde van de Houtbroekdijk lijken in het verleden op basis van de hoogtekaart ook aanzienlijke vergravingen te hebben plaatsgevonden. Aan de zuidwestzijde van de Houtbroekdijk lijkt een voormalig maïsveld te zijn afgegraven ten behoeve van de aanleg van een parkeerplaats ter hoogte van een in 2010 aanwezige paard rijbak. Het perceel aan de noordoostzijde van de Houtbroekdijk lijkt op basis van de rechthoekige oostzijde eveneens afgegraven te zijn. De afgravingslocaties staan weergegeven in fig. 2.5 en bijlage 4. Er komen geen bekende ontgrondingslocaties binnen de contouren van het plangebied voor.

Wat is de specifieke archeologische verwachting voor het gebied?(indien mogelijk gespecificeerd naar aard, vindplaats(en) /periode(n)?

Op basis van de landschappelijke ligging en de verwachte bodemopbouw binnen het plangebied wordt aan de hogere delen van het plangebied met oude bouwlanden een hoge verwachting voor archeologische resten (nederzettingen, graven e.d.) uit het neolithicum tot en met de volle middeleeuwen toegekend (1,80 ha; bijlage 4). Specifiek worden op basis van de omringende archeologische gegevens vooral resten vanaf de ijzertijd verwacht. Voor ondiep reikende vuursteenvindplaatsen uit de steentijd geldt, vanwege de verwachte aftopping van de bodem als gevolg van verploeging e.d., een lage verwachting.

De middelhoog gelegen gebied binnen het plangebied hebben een middelhoge verwachting op het aantreffen van jagers/verzamelaars uit de steentijd, alsmede een middelhoge verwachting op nederzettingsterreinen toebedeeld gekregen (7,84 ha). Deze verwachting geldt voor de zones waar laarpodzolgronden, gooreerdgronden en/of vlakvaaggronden worden verwacht op de bodemkaart. Aanwijzingen voor (tijdelijke) kampjes uit de steentijd in en rondom het plangebied zijn vooralsnog niet bekend. Wel zijn dergelijke resten aangetroffen langs het beekdal van de Kleine Aa westelijk van het plangebied. Van steentijdvindplaatsen is bekend dat deze voornamelijk voorkomen op (de flanken van de) hogere dekzandopduikingen of –kopjes rondom een ven of beekdal. Ter plekke van de zone met vlakvaaggronden dient rekening te worden gehouden met meerdere archeologische niveaus.

Voor de lager gelegen beekdalgebieden en voor het gegraven deel van de Slievense Loop geldt een lage archeologische verwachting op het aantreffen van archeologische nederzettingenresten uit alle perioden (8,29 ha; bijlage 4). De natuurlijke beekdalzones met bekeerdgronden of meerveengronden waren te nat voor bewoning. Hier zouden in theorie archeologische resten gerelateerd aan natte context kunnen voorkomen, zoals afvaldumps, rituele depositie, beschoeiing, resten gerelateerd aan visserij, infrastructuur e.d. Rituele deposities worden met name nabij het confluëntiepunt tussen beide beekdalen verwacht nabij de tussengelegen zandopduiking. Eventuele voordes of brugresten worden verwacht ter hoogte van de kruisingen met oude wegen zoals die met de oude weg van Someren naar Lierop en die met de Klotterstraat, de huidige Houtbroekdijk. Ook wordt er een grachtvulling of aanvoergreppel van water vanaf de beekloop van de Slievense Loop naar de omgrachting van een mogelijke motte verwacht. Het gegraven deel van de Slievense Loop is voor meer dan 1 m – mv afgegraven. Hier worden geen archeologische resten meer verwacht.

In het centraal verbrede deel van het plangebied komt nog een oorspronkelijk productiebos of rabattenperceel voor dat dateert uit het einde van de 18^e eeuw. Dit perceel lijkt als enige tijdens de ruilverkaveling in de jaren '50/'60 van de

vorige eeuw niet te zijn veranderd. Geadviseerd wordt dit gedeelte van het plangebied vanwege de cultuurhistorische waarde in z'n huidige staat te behouden (zie bijlage 4).

Rondom de Houtbroekdijk komt historische bebouwing en iets ten noorden hiervan een cluster boerderijen voor (met mogelijke voorlopers van de laatmiddeleeuwse hoeve Lijndauwen), waarbij de kans bestaat dat een gedeelte van deze historische bebouwing of bijgebouwen binnen het plangebied valt. Voor de zone rondom de Houtbroekdijk geldt een hoge archeologische verwachting op het aantreffen van archeologische resten van boerenerven uit de late middeleeuwen en de nieuwe tijd. Een gedeelte van deze zone is reeds archeologisch onderzocht en heeft een lage archeologische verwachting voor alle perioden toebedeeld gekregen (zie bijlage 4). Ook komen er rondom de Houtbroekdijk op grote schaal afgravingen voor, waardoor slechts kleine stukken nog intacte archeologische resten kunnen herbergen. Voor deze afgegraven delen geldt een lage archeologische verwachting. Het uiterst zuidoostelijke deel van het plangebied grenst aan de historische kern van de buurtschap Speelheuvel. Ook hier geldt een hoge archeologische verwachting op resten behorende tot boerenerven vanaf de late middeleeuwen (zie bijlage 4).

Delen van het plangebied zijn op basis van een hoogtekartaar interpretatie in het verleden afgegraven of ontgrond (bijlage 4). Deze gebieden hebben alle een lage archeologische verwachting toebedeeld gekregen op de archeologische verwachtingskaart.

In hoeverre worden archeologische resten bedreigd en is vervolgonderzoek nodig en zo ja, in welke vorm?

Op basis van het bureauonderzoek is aan het grootste deel van het plangebied een lage archeologische verwachting toegekend. De kans dat hier archeologische waarden aanwezig zijn is, zeker gezien de beperkte breedte van het plangebied, zeer klein. Derhalve wordt hiervoor geen vervolgonderzoek aanbevolen.

Voor de gebieden met een middelhoge archeologische verwachting op het aantreffen van archeologische resten vanaf het laat-paleolithicum tot en met de middeleeuwen geldt dat er een kans bestaat dat eventueel aanwezige archeologische resten bedreigd gaan worden door de voorgenomen werkzaamheden. Gezien het feit dat in deze gebieden een brede verwachting geldt op zowel steentijdvindplaatsen als nederzettingen wordt geadviseerd om een verkennend en eventueel aansluitend karterend booronderzoek uit te laten voeren indien de werkzaamheden dieper reiken dan 40 cm –mv (conform gemeentelijk beleid). Ter plekke van de zone met vlakvaaggronden dient rekening te worden gehouden met meerdere archeologische niveaus.

Ter hoogte van de zones met een hoge verwachting op het aantreffen van nederzettingen vanaf het neolithicum tot en met de volle middeleeuwen bestaat een aanzienlijke kans op het aantreffen van archeologische resten binnen de verstoringsdiepte van circa 80 cm –mv. In deze gebieden komen hoge zwarte enkeerdgronden voor. BAAC adviseert voor deze gebieden een karterend en eventueel aansluitend waarderend proefsleuvenonderzoek uit te laten voeren indien de bodem dieper dan 50 cm –mv verstoord gaat worden.

De locatie waar resten van een omgrachting behorende tot de mogelijke Motte, hoeve Vladeracken, verwacht worden, adviseert BAAC in eerste instantie nader te onderzoeken door middel van een verkennend booronderzoek. In een eerste fase dient te worden vastgesteld of er sprake is van een grachtvulling binnen de

contouren van het plangebied en zo ja, hoe deze vulling er uit ziet. Aan de hand van de resultaten van het verkennend booronderzoek kan vervolgens worden bepaald wat de archeologische waarde is van dit gebied. Als blijkt dat er sprake is van een (laatmiddeleeuwse) gracht dient deze bij bodemingrepen die dieper reiken dan 40 cm -mv nader te worden onderzocht door middel van een begeleiding van de graafwerkzaamheden, protocol opgraven.

Ter plekke van de historische boerenerven en de kruisingen met historische wegen wordt geadviseerd bodemingrepen die dieper reiken dan 40 cm -mv te vermijden. Indien dit niet mogelijk is wordt geadviseerd om, gezien de beperkte omvang van de ingrepen en de beperkende omstandigheden (watervoerende laagte), een begeleiding van de graafwerkzaamheden uit te voeren. Voorafgaand aan het gravend onderzoek dienen de eisen waaraan het onderzoek dienen te voldoen, te worden vastgelegd in een door het bevoegd gezag goed te keuren Programma van Eisen (PvE). Voorafgaand aan het vervolgonderzoek door middel van boringen wordt een Plan van Aanpak opgesteld. Hierin staat beschreven op welke wijze het booronderzoek wordt uitgevoerd en waarom er gekozen is voor een bepaalde methode. Ook het PvA dient te worden bekeken en goedgekeurd door het bevoegd gezag.

Bovenstaand advies dient beoordeeld te worden door de bevoegde overheid (gemeente Someren, geadviseerd door de Omgevingsdienst Zuidoost Brabant) en leidt tot een selectiebesluit. Dit betekent niet dat reeds gestart kan worden met bodemversturende activiteiten of de daarop voorbereidende activiteiten.

Hoewel getracht is een zo gefundeerd mogelijk advies te geven op grond van de gebruikte onderzoeksmethoden, kan de aanwezigheid van archeologische sporen of resten nooit volledig worden uitgesloten in de gebieden waarvoor geen vervolgonderzoek wordt aanbevolen. BAAC wil er daarom op wijzen dat men bij bodemversturende activiteiten alert dient te zijn op de aanwezigheid van archeologische waarden (zoals vondstmateriaal en grondsporen). Bij het aantreffen van deze waarden dient men hiervan melding te maken bij de minister (in de praktijk de RCE) conform artikel 5.10 van de Erfgoedwet 2016.



5

Geraadpleegde bronnen

AHN-3, 2019: *Actueel Hoogtebestand Nederland*. Verkregen via <http://www.arcgisonline.com>, november 2019.

ArcGIS Online, 2019: *recente luchtfoto, OpenTopo en kadastrale ondergrond uit 2018/2019*, <http://www.arcgis.com>, november 2019.

ARCHIS-III, 2019: het registratie- en informatiesysteem van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, geraadpleegd in november 2019 via <http://zoeken.cultureelerfgoed.nl>.

Bakker, H. de & J. Schelling, 1989: *Systeem van bodemclassificatie voor Nederland. De hogere niveaus*. Staring Centrum, Wageningen.

Barends et al., 2010: *Het Nederlandse landschap. Een historisch-geografische benadering*. Uitgeverij Matrijs, Utrecht.

Beeldbank, 2019: Historisch Beeldmateriaal waaronder eerste kadastrale kaarten uit de periode 1811-1832 en Oorspronkelijk Aanwijzende Tafels. Verkregen in november 2019 via <http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl/alle-afbeeldingen>.

Beijers, H. & G.J. van Bussel, 1955: *Van d'n Aabeemd tot de Zwijnsput, a.w. pag. 253*. Brabants Heem.

Berendsen, H.J.A., 2008a: *Landschappelijk Nederland*, Assen.

Berendsen, H.J.A., 2008b: *De vorming van het land*, Assen.

Berkel, G. van & K. Samplonius, 2006: *Nederlandse plaatsnamen herkomst en historie*. Prisma woordenboeken en Taaluitgaven, Utrecht.

Berkvens, R., 2015: *Actualisering archeologiekaart gemeente Someren*. Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant, Eindhoven.

Bodemloket, 2019: *Bodem- en saneringsinformatie van Nederland*. Online geraadpleegd via www.bodemloket.nl in november 2019.

Boer, E. de & H.A. Hiddink, 2009: *Een nederzetting en grafveld uit de Late IJzertijd en Romeinse tijd en bewoningssporen uit de Volle Middeleeuwen aan de Ter Hofstadlaan te Someren*. Zuidnederlandse Archeologische Rapporten 37, Amsterdam.

Camps, H.P.H., 1312: *Oorkondenboek van Noord-Brabant tot 1312, deel I, pag. 218-219*.

CCvD, 2018: *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, versie 4.1*. Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB), Gouda.

CHW Noord-Brabant, 2019, cultuurhistorische informatie inclusief ontgrondingskaart geraadpleegd in november 2019 via webviewer via <http://noord-brabant.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=1dab0b45b3234ffa8090a4bc8ae06f8>.

Coenen, J., 2001: *Hertog Jan en de Zummerse mens. Een overzicht van de geschiedenis van Someren en Lierop*. Uitgave ter gelegenheid van het 700-jarig feest van Someren. Drukkerij Haerkens Someren bv, Someren.

Damoiseaux, J.H., 1982: *Bodemkaart van Nederland. Schaal 1:50.000. Toelichting bij kaartblad 49 Oost Bergen op Zoom*. Stichting voor Bodemkartering, Wageningen.

Geologische kaart van Nederland, 1982: *Kaartblad 51 Oost Eindhoven, 1:50.000*. Rijks Geologische Dienst, Haarlem.

Gerritsen, F. & E. Rensink (ed.), 2004: *Beekdallandschappen in archeologisch perspectief. Een kwestie van onderzoek en monumentenzorg*. Nederlandse Archeologische Rapporten 28. ROB, Amersfoort.

Google, 2019: *Streetview uit 2010 en satellietbeelden uit 2019*. Geraadpleegd op 7 november via <https://www.google.com/maps/place/Someren/@51.3962346,5.7001918,180m/data=!3m1!1e3!4m5!3m4!1s0x47c72f8cccaf0919:0x20d5487ba4441a1!8m2!3d51.3849667!4d5.7123668>.

Gramaye, J.B., 1708: *Antiquitates illustrissimi ducatus Brabantiae*. Leuven/Brussel, Taxandra, pag. 22.

Groot, B. de, 2005: *Someren. Lieropsedijk. Inventariserend archeologisch veldonderzoek. Karterende fase*. BAAC-rapport 05.342, Deventer.

Haasteren, M. van, M. Wesdorp & K. Hebinck, 2016: *Sporen uit de ijzertijd en volle middeleeuwen. Een archeologische begeleiding (protocol opgraven) aan de Sijlkenstraat in de gemeente Someren*. Zuidnederlandse Archeologische Notities 397, VUHbs archeologie, Amsterdam.

IKME, *Indicatieve Kaart Militair Erfgoed*, <http://www.ikme.nl>, november 2019.

Kasse, C., et al. 2018: *Late Glacial and Holocene aeolian deposition and soil formation in relation to the Late Paleolithic Ahrensburg occupation, site Geldrop-A2, the Netherlands*. Netherlands Journal of Geosciences, Geologie en Mijnbouw 97, 1-2, 3-29.

Janssens, M., 2019: *Someren, Houtbroekdijk (NB). Archeologisch vooronderzoek*. Bilan, Tilburg.

Koeman, S.M., 2018: *Bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek, verkennende fase. Houtbroekdijk 29 te Someren. Gemeente Someren*. KSP-rapport 18201, KSP te Duiven.

Merlidis, T., 2018: *Onderzoeksvoorstel – Plan van Aanpak. Archeologisch bureauonderzoek Plangebied Slievense Loop te Someren*. BAAC, 's-Hertogenbosch.

Mol, E., L. van Beurden, A. Griffioen & M. van Waijen, 2018: *Someren, Petrus- en Paulusschool. Gemeente Someren (NB). Een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven met doorstart naar een Definitieve Opgraving*. Transect-rapport 1317, Nieuwegein.

Mulder, E.F.J. de, M.C. Geluk, I.L. Ritsema, W.E. Westerhoff & T.E. Wong, 2003: *De ondergrond van Nederland*, Groningen/Houten.

Nationaal Archief, 2019: *Archiefwerk uit Nederland, waaronder oud kaartmateriaal*, verkregen in november 2019 via <https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken>.

Plaatsengids, 2019: *Historische informatie over plaatsen in Nederland*. Geraadpleegd in november 2019 via <https://www.plaatsengids.nl/zegge>.

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE), 2019: *Archeologische Monumentenkaart (AMK), archeologische onderzoeksmeldingen, geomorfologische kaart, bodemkaart en het Centraal Archeologisch Archief (CAA)*, verkregen via <https://zoeken.cultureelerfgoed.nl>.

Roodenburg, F., 2017: *Slievenstraat 68, Someren, gemeente Someren: een bureau- en inventariserend veldonderzoek in de vorm van boringen in de verkennende fase*. Bureau voor Archeologie Rapport 528, Utrecht.

Schurmans, M.D.R., 2006: *Someren Lieropsedijk 21-23 proefsleuven*. Zuidnederlandse Archeologische Notities 87, VUHbs archeologie, Amsterdam.

Spek, T., 2004. *Het Drentse esdorpenlandschap. Een historisch geografische studie*. Matrijs, Utrecht.

Stiboka, 1981: *Bodemkaart van Nederland. Schaal 1:50.000. Toelichting bij kaartblad 51 Oost Eindhoven*. Stichting voor Bodemkartering, Eindhoven.

Theuws, F., A. Verhoeven & H.H. van Regteren Altena, 1988: *Medieval Settlement at Dommelen*. In: Berichten van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek. Jaargang 38. ROB, Amersfoort.

TNO Bouw en Ondergrond, 2010: *Geologische overzichtskaart van Nederland*, Utrecht.

TNO-NITG, Alterra Wageningen en Ministerie van Infrastructuur en Milieu, 2019: *Nationale database boorgegevens en geologische overzichtskaart van Nederland*. Geraadpleegd in november 2019 via www.dinoloket.nl.

Toorn, J. C. van den, 1976: *Toelichting bij de Geologische kaart van Nederland 1:50.000. Venlo West (52W)*. Rijks Geologische Dienst, Haarlem.

Topotijdreis, 2019: *Tijdreis over 200 jaar topografie*, <http://www.topotijdreis.nl>, november 2019.

Tump, M., M.A.K. Vroomans, L.A. Tebbens & C. Kasse, 2014: *Een Ahrensburgsite uit de eerste helft van de Late Dryas langs de A2 bij Geldrop (gemeente Heeze en Leende). A2 Aalsterhut*. Archeologisch standaardrapport. BAAC rapportnr. A-08.0480 / A-09.0116 / A-09.0210 / A-09.0386 ('s-Hertogenbosch):182 pp.

Verhees, H., 1794: *Kaart Figuratief van het grootste gedeelte van Bataasch Braband....* Te raadplegen via <https://www.archieven.nl>.

Archeo & VU, 2012: *Landschappenkaart uit archeologische beleidsadvieskaart voor de gemeente Someren*. Eindhoven & Amsterdam, 2012.

Overige bronnen

Heemkundekring De Vonder, email verstuurd naar secretaris op 6 november 2019.

Bijlagen

- Bijlage 1** Geologische en archeologische tijdvakken
- Bijlage 2** 19^e-eeuwse kadastrale kaart
- Bijlage 3** Uitsnede op de geactualiseerde archeologiekarta Someren
- Bijlage 4** Archeologische verwachtingskaart

Bijlage 1

Overzicht van geologische en archeologische tijdvakken

Bijlage 1: Geologische en archeologische tijdvakken

Ouderdom (jr) 0 = 1950 n. Chr.	Chronostratigrafie				MIS	Lithostratigrafie					
11.650	Kwartair	Laat	Holoceen (warme periode)			1	Formaties: Naaldwijk (marien), Nieuwkoop (veen), Echteld (fluviaal)				
12.850			Pleistoceen	Laat	Laat-Weichselien (Laat-Glaciaal)	Late Dryas (koud)	2	Formatie van Kreftenheye (Rijn)	Formatie van Boxtel (eolisch en lokaal terrestrisch)		
13.900						Allerød (warm)					
14.030						Vroege Dryas (koud)					
14.640						Bølling (warm)					
30.000						Laat-Pleniglaciaal (zeer koud)					
60.000					Midden-Weichselien (Pleniglaciaal)	Midden-Pleniglaciaal (koud)				3	
75.000						Vroeg-Pleniglaciaal (zeer koud)				4	
117.000						Vroeg-Weichselien (gematigd koud)				5a	
											5b
											5c
						5d					
130.000					Eemien (warme periode)	5e	Eem Formatie (marien, lagunair en lacustrien)				
			Midden	Midden	Saalien (ijstijd)	6-10	Formatie van Urk (Rijn)	Formatie van Drente (Glaciaal)			
370.000											
410.000	Holsteinien (warme periode)	11									
475.000	Elsterien (ijstijd)	12			Formatie van Peelo (Glaciaal)						
850.000	Cromerien (warme periode)	13-22			Formatie van Sterksel (Rijn)						
2.600.000	Vroeg	Vroeg	Pre-Cromerien	23-104	Formatie van Stamproy (eolisch en lokaal terrestrisch)						
					Formatie van Beegden (Maas)						

Chrono-, zuurstofisotopen- en lithostratigrafie voor Noordwest-Europa naar De Mulder *et al.* (2003). Mariene isotop stadium (MIS) volgens Bassinot *et al.* (1994). Atmosferische data volgens Berendsen (2008) en Cohen *et al.* (2009). Archeologische periode-indeling en ouderdom volgens de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE). Vegetatie bewerkt volgens Berendsen (2008). Pollenzones volgens P. Vos & P. Kiden (2005).

Ouderdom (kal. jaren BP ¹)	¹⁴ C jaren	Chronostratigrafie		Pollen zones	Vegetatie	Archeologische perioden (kal. jaren v/n. Chr.)	
450	1250	Holoceen	Laat	Subatlanticum (koeler Vochtiger)	Loofbos, waarbij eik en els overheersen; haagbeuk vanaf Vb1 (>1%); vanaf Vb2 veel cultuurplanten (rogge, boekweit, korenbloem)	nieuwe tijd (1500-heden)	
1150						Vb2	middeleeuwen (450-1500 n. Chr.)
1500						Vb1	Romeinse tijd (12 v.Chr. – 450 n. Chr.)
1962	Va						ijzertijd (800 – 12 v. Chr.)
2750	2900		Midden	Subboreaal (koeler Droger)	Loofbos. Eik, els en hazelaar overheersen; beuk vanaf IVb >1% en grotere invloed landbouw (granen)	bronstijd (2000 – 800 v. Chr.)	
3050						IVb	neolithicum (5300 – 2000 v. Chr.)
3950	5000		III	Atlanticum (warm Vochtig)	Loofbos eik en els overheersen, relatief veel iep en linde. Het percentage den neemt af	mesolithicum (8800 – 5300 v. Chr.)	
5700							IVa
7250							II
8700	8000		Vroeg	Boreaal (warmer)	Den overheerst, daarnaast hazelaar, eik, iep, linde, es	Eerst berk en later overheerst de den	laat-paleolithicum (35.000 – 8800 v. Chr.)
10.250		I					
10.750		Laat-Weichselien (Laat-Glaciaal)					
11.650	LW III		Open parklandschap				
12.850				LW II	Open vegetatie met kruiden (bijvoet) en berkenbomen		
12.850	10.950		LW I				
13.900	11.900	Midden-Weichselien (Pleniglaciaal)		Perioden met een poolwoestijn en perioden met een toendra			
14.030	12.100		Vroeg-Weichselien (Vroeg-Glaciaal)		Perioden met bos en perioden met een subarctisch open landschap		
14.640	12.450	Eemien (warme periode)		Loofbos			
35.000 (v. Chr.)	¹⁴ C-methode loopt tot 43.000 jaar BP		Midden-Pleistoceen		Saalien (ijstijd)	Maximale ijsuitbreiding Scandinavische ijskap tussen 200.000 en 130.000 jaar BP	midden-paleolithicum (300.000 – 35.000 v. Chr.)
75.000							
117.000							
130.000							
300.000 (v. Chr.)		vroeg-paleolithicum (tot 300.000 v. Chr.)					

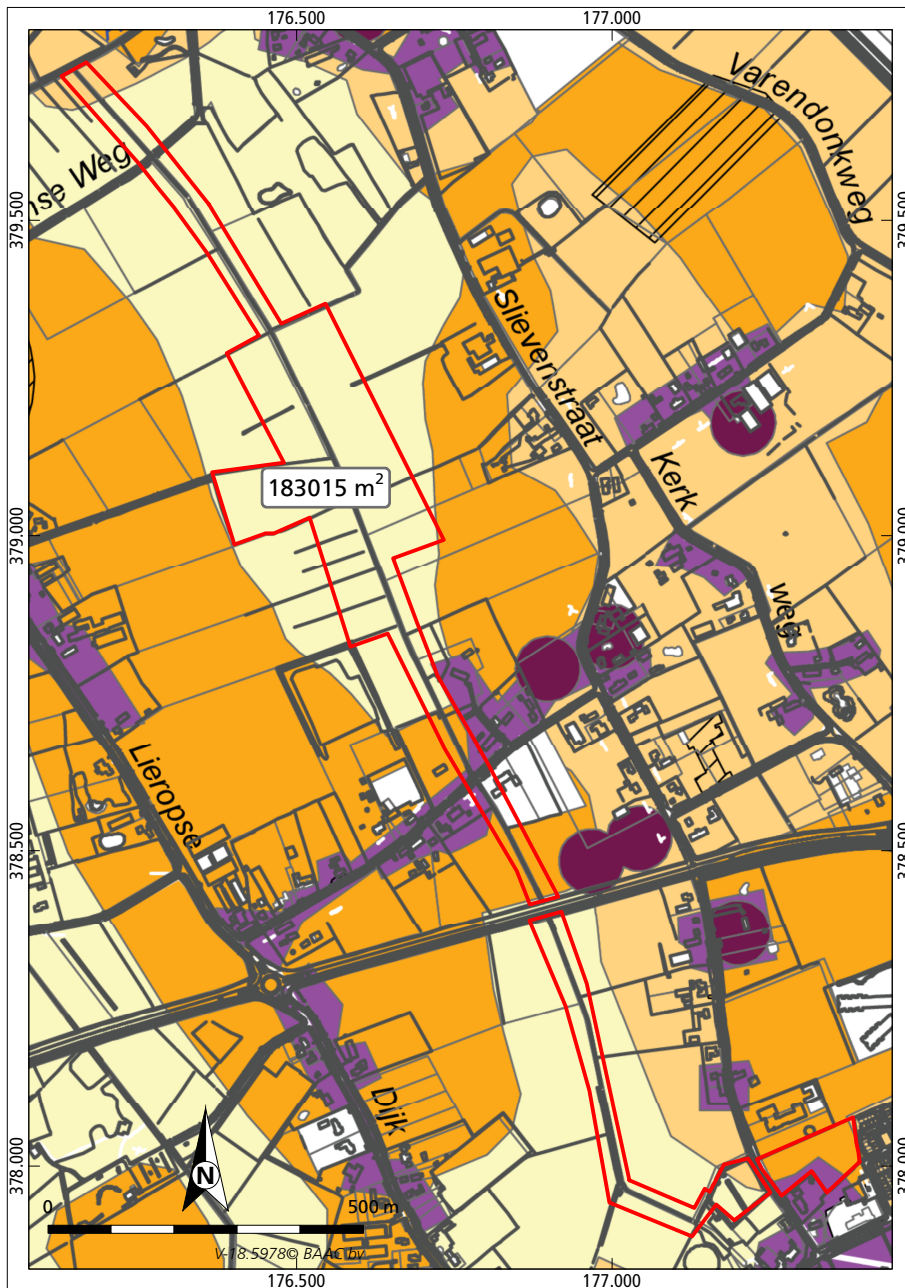
¹ BP = aantal werkelijke jaren voor 1950 AD.

Bijlage 2

Eerste kadastrale kaart (1811-1832)

Bijlage 3

**Uitsnede op de geactualiseerde archeologiekkaart
Someren**



Someren, Slievense Loop

Ligging plangebied op archeologische verwachtingskaart

plangebied

Mogelijke verstoringen

Categorie 1: wettelijk beschermd archeologisch monument

Categorie 2: gebieden van zeer hoge archeologische waarde

Categorie 3: gebieden van hoge archeologische waarde

Categorie 4: gebieden met een hoge archeologische verwachting

Categorie 5: gebieden met een middelhoge archeologische verwachting

Categorie 6: gebieden met een lage archeologische verwachting




Categorie 7: gebieden zonder een archeologische verwachting

Bijlage 4

Archeologische verwachtingskaart op basis van het bureauonderzoek



Someren, Slievense Loop
Archeologische verwachtingskaart

- | | | | |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|  plangebied | archeologische verwachting |  historische objecten (LME-NT) |  verstoringen-AHN |
|  hoog (omgrachting mogelijke motte) |  huis met erf |  rabatten bos (hoge waarde) | |
|  hoog |  oude weg | | |
|  middelhoog | | | |
|  laag | | | |

